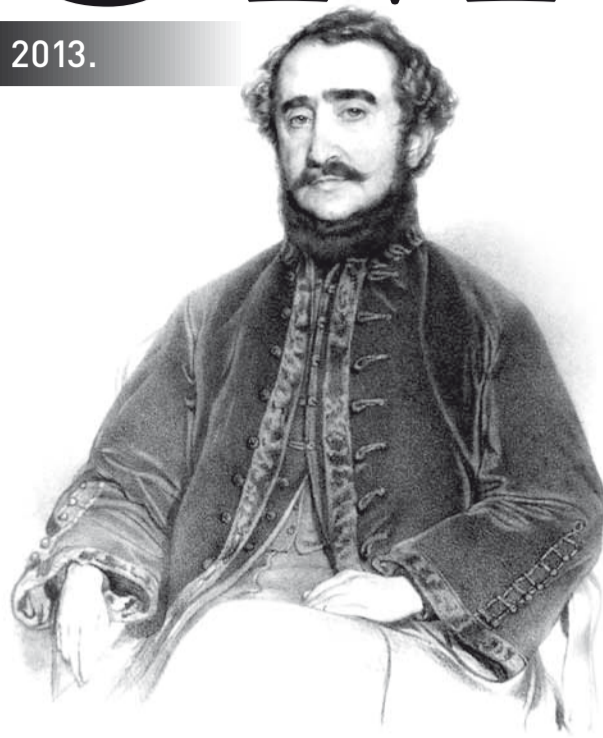


STÁDIUM

Stádium Társadalmi és Kulturális Hírlap II. évf. 1. szám | 2013.

A TARTALOMBÓL

- Magyar Józsefre emlékezünk
- Barna Erika Viktória tanulmánya Vajda Jánosról
- Spangel Péter beszélgetése Lezsák Sándorral
- Tóth Krisztina regényrészlete
- Deák Mór, Illyés Gyula, Kiss Benedek, Magyar Barna és P. Papp Zoltán versei
- Keserű Zsuzsa grafikái



„Hírünk a világban ri-
asztó; alig más, mint az
»et saggitis hungaro-
rum...« idején, ezzel
számot kell vetnünk.
Végzetes bűn volna to-
vább is áltatni magunk.”

Részlet Illyés Gyula Hírünk
a világban című írásából.



Ára: 300 Ft

HAZÁNK: EURÓPA

Fazekas István

Viaskodom a jogfosztókkal, s mielőtt az éj irgalmas köntöse betakarna, a 130. zsoltárt énekelem: „Te hozzád teljes szívből / kiáltok szüntelen: / E siralmas mélységből / Hallgass meg, Úristen! / Nyisd meg te füleidet, / Midőn téged hívlek, / Tekintsd meg én ügyemet, / Mert régen óhajtlak.”

A magyar kultúra napján mindig erősen foglalkoztat Kölcsey Ferenc és a személyét kissé eltakaró nemzeti imádságunk. Talán kevesen tudják, hogy Himnuszunk az előbb idézett zsoltár dallamára született, s annak kinyíló hangjain magasodva szállt szájról szájra mindaddig, míg Erkel Ferenc meg nem zenésítette. Ez a költemény ma is megrendíti azokat, akik a magyar történelemmel egy kicsikét is foglalkoztak. Miért is? Mert érezzük, hogy sorsunk messiási tartalmú volt a keresztény Európában, miként azzá lett a nyilvánvalóan pogányosuló világban is.

Mit is jelent a szó kulturális értelmében, tehát valóságos lényegét illetően, Európa? Mindenekelőtt két dolgot: a görög filozófiából ki-növő természettudományos gondolkodást (a kauzaliztikát, tehát az ok-okozati összefüggés szüntelen vizsgálatát) és a kereszténységet. A görögök voltak az elsők, akik nem elégedtek meg a gyakorlati feladatok megoldásával, hanem valami különleges kíváncsiság ostorozta őket, hogy állandóan a színváltozó jelenségek mögé nézzenek, ezek okát kutassák, és a jelenségek e kavargó változása mögött keressék az állandót, a törvényszerűt. Ebből a szemléletből nőtt ki az a fajta technikai civilizáció, mely a kapitalista gazdálkodás keretei között az ipari

forradalomhoz vezetett. Ez a forradalom napjainkban is tart.

A kereszténység – mely semmi másból nem jöhetett, csak a végső rejtelmekből felívelő gondolkodású zsidóságból – legfontosabb üzenete, hogy jog szerint minden ember egyenlő, és csak a szeretet által létezik igazi megismerés. Nyilván mindannyiunk előtt ismert Arkhimédész kijelentése: „Adjatok egy fix pontot, s kimozdítom sarkaiból a világot!” A gólgotai kereszt az a fix pont, amelyet Arkhimédész keresett. Krisztus halála és feltámadása valóban kiforgatta a világot sarkaiból. Ennek a gólgotai földrengésnek és az antik kultúra újjászületésének a következménye Európa. A két gondolkodás összelelkézése a boldogsághoz vezető út, ahogyan azt már a skolasztikusok is fölsímerték. Hiszen a természeti törvények főleg okságiak, az erkölcsi törvények azonban statisztikusak: vagyis, előfordulhat olyan, hogy több-kevesebb gazember megússza tettének következményeit (a büntetést), ám ha mindenki, vagy a nagy többség szegi meg a parancsokat, akkor az a közösség (család, egyesület, pártszervezet, állam) nem állhat fenn sokáig. Ez az európaiság rövid lényege, amihez társul Jézus legfontosabb tanítása is: „Az szeret igazán, aki életét adja a barátaiért.”

Segíts a bajban lévőkön a legnagyobb áldozatvállalás árán is! Ez Európa törvénye. Enélkül a kontinens nem lehet más, csak idegen hatalmak göthős cselédje. Ez az áldozatvállalás kell, hogy megkülönböztesse az európai embert mindenki mástól, hiszen mi tudván tudjuk a legfontosabbat: a szeretet az élet.

Illyés Gyula Bartók

„Hangzavart”? – Azt! Ha nekik az,
ami nekünk vigasz!
Azt! Földre hullt
pohár fölsattanó
szítok-szavát, fűrészfoga közé szorult
reszelő sikongató
jaját tanulja hegedű
s éneklő gége – ne legyen béke, ne legyen derű
a bearanyozott, a fennen
finom, elzárt zeneteremben,
míg nincs a jaj-sötét szívekben!

„Hangzavart”? Azt! Ha nekik az,
ami nekünk vigasz,
hogy van, van lelke még
a „nép”-nek, él a „nép”
s hangot ad! Egymásra csikorított
vasnak s kőnek szítok-
változatait bár a zongora
s a torok fölhangolt húrjaira,
ha így adatik csak vallania
a létnek a maga zord igazát,
mert épp e „hangzavar”,
e pokolzajt zavaró harci jaj
kiált
harmóniát!

Mert éppen ez a jaj kiált
mennyi hazugul szép éneken át –
a sorshoz, hogy harmóniát,
rendet, igazit vagy belevész a világ;
belevész a világ, ha nem
a nép szólal újra – fölségesen!

Szikár, szigorú zenész, hű magyar
(mint annyi társaid közt, – „bírbedett”)
volt törvény abban, hogy éppen e nép
lelke mélyéből, ahová leszálltál,
hogy épp e mélység még szűk bányatorka
hangtölcsérére át küldted a sikolyt föl
a hideg-rideg óriás terembe,
melynek csillárjai a csillagok?

Bánatomat sérti, ki léha vigaszt
húz a fülembé;
anyánk a halott – a búcsúzót ne
kuplé-dal zengje;
hazák vesztek el – ki meri siratni
verkli futamokkal?
Van-e remény még emberi fajunkban? –
ha ez a gond s némán küzd már az ész,
te szólalj,
szigorú, szilaj, „agresszív” nagy zenész,
hogy – mégis! – okunk van
remélni s élni!

S jogunk van
– hisz halandók s életadók vagyunk –
mindazzal szembenézni,
mit elkerülni úgysem tudhatunk.
Mert növeli, ki elfödi a bajt.

Lehetett, de már nem lehet,
hogy befogott fülle és eltakart
szemmel tartsanak, ha pusztít a förgeteg
s majd szídjának: nem segítettek!

Te megbecsülsz azzal, hogy fölfedded,
mi neked fölfedetett,
a jót, a rosszat, az erényt, a bűnt –
te bennünket növesztel, azzal,
hogy mint egyenlőkkel beszélsz velünk.
Ez – ez vigasztal!
Beh más beszéd ez!
Emberi, nem hamis!
A joggal erőt ad a legzordabbhoz is:
a kétségbeeséshez.

Köszönet érte,
az erőért a győzelem-vevéshez
a poklon is.
Ím, a vég, mely előre visz.
Ím, a példa, hogy ki szépen kimondja
a rettenetet, azzal föl is oldja.
Ím, a nagy lélek válasza a létre
s a művésze, hogy megérte
poklot szenvednie.
Mert olyanokat éltünk meg, amire
ma sincs ige.

Picasso kétorru hajadonai,
hatlábú ménjei
tudták volna csak eljajongani,
vágatva kinyeríteni,
amit mi elviseltünk, emberek,
amire ma sincs szó s tán az nem is lehet már,
csak zene, zene, zene, olyan, mint a tietek,
példamutató nagy ikerpár,
zene csak, zene csak, zene,
a bányamély őshévével tele,
a „nép jövő dalával” álmodó
s diadalára ápoló,
úgy szabadító, hogy a börtön
falát is földig romboló,
az ígért üdvért, itt e földön,
káromlással imádkozó,
oltárdöntéssel áldozó,
sebezve gyógyulást hozó,
jó meghallóit eleve
egy jobb világba emelő zene –

Dolgozz, jó orvos, ki nem andalítasz;
ki muzsikád ujjával
tapintva lelkünk, mind oda tapintasz,
ahol a baj
s beh különös, beh üdvös irt adsz
azzal, hogy a jaj
siralmat, ami fakadna belőlünk,
de nem fakadhat, mi helyettünk
– kik szív-némaságra születünk –
kizenged ideged húrjaival!



EURÓPA SZÜLETÉSE

AZ EURÓPAI KERESZTÉNYSÉG FÖLDRAJZI HÁLÓZATRENDSZERE (CSODÁS VÉLETLEN VAGY CSODÁLATOS TUDÁS?)

Szilágyi László

A tájékozódás nemcsak a valóság leképezése, hanem annak konstruálása is. Úgy látszik, ez a megállapítás a kereszténység európai elterjedésére és a keresztény európai országok létrejöttére is igaz. Európa talán nem csupán a történelmi véletlenek, a politikai és a katonai erők összjátékában született. Nemcsak a barbár invázióknak, a frank és a bizánci uralkodók hódításainak és a keresztény hittérítők tevékenységének „káoszában” jött létre, hanem egy megtervezett, tudatos tevékenység eredményeként is: a „Logosz” szabta geometriai rendben.



A világ teremtése, Bible Moralisée
kb. 1220-1230 (© Österreichische
Nationalbibliothek, Wien)

Miután Nagy Konstantin 313-ban a milánói edictumban garantálta a vallások szabad gyakorlását, a kereszténység számára megnyílt az út, hogy egy keleti zsidó szektából immár egy kontinens és a világ vallása legyen. Ahogyan Szent Ágoston végigment azon a belső lelki úton, amely pogányból kereszténnyé tette, úgy a kor pusztuló látványától elborzadt és megrettent emberek sokasága is Isten megváltó szeretetében és a Fiú tanításában látta egyetlen menedéket. A hit gyorsan terjedt. Már maga Konstantin elrendelte keresztény templomok építését. Rómában, Bizáncban és a Szentföldön épültek fel az első nagyméretű, keresztény templomok.

Európában azonban I. Gergely (590-604) korára a kereszténység már védekező pozícióba került, s mozgása lelassult. Az újabb térítő munka, amely kereszténnyé tette a kontinensen letelepült népeket, egyszerre indult ki Konstantinápolyból és északról a VII-VIII. században, s folyamatosan előre haladva igazi sikert hozott a X. században. Ekkora alakulnak ki és stabilizálódnak azok a keresztény államok, amelyek a következő évszázadokban Európa arculatát meghatározták.

Az egyik ponton maga a császár, a másikon a legegyszerűbb körülmények között élő, cölibátust, engedelmisséget és szegénységet fogadó, Iona szigetéről kiinduló ír szerzetesek és angolszászok lesznek a hit terjesztésének elindítói. A szélsőségek elromban tanulnak egymástól: Bizánc számára is egyre fontosabbá válnak a kolostorok, s a nyugati szerzetesek is élvezik egy-egy világi hatalmasság támogatását. Azzal pedig, hogy a frankok elismerik Róma primátusát, mindketten erősödnek, a többi (ariánus) germán nép helyzete pedig ingtagabbá válik: Nagy Károly hatalomra kerülésével alapjaiban megváltoztak a hatalmi-politikai viszonyok. Míg Európa nyugati felén a latin műveltség, a császári hatalom és Róma az egyik civilizációs mozgóterő, addig a

kontinens keleti felén a bizánci kultúrkör rendezkedik be egyre otthonosabban (ld. az 1-2. térképet). Érdekes megfigyelni a keresztény központok, jelentősebb kolostorok, zarándokhelyek és metropoliaiak létrejöttének logikus térbeli és időbeli sorrendjét!

Az ír kelta szerzetesek először Kr.u. 565-től Columba († 597) nyomán – Iona csodálatos szigetéről kiindulva – a kelta területeken (Skóciában, Walesben és Bretagne-ban), majd Angliában, Columban († 615) révén pedig tovább a kontinensen, Galliában és a Bodentó melletti pogány alemannoknál terjesztették az evangéliumot. A következő generáció Bonifác († 754) irányításával – az angolszász szerzetesekkel megerősödve – a fuldai kolostorból (744) kiindulva Turingiában és a rokon (szász) törzsei irányába fejtették ki missziós tevékenységüket. Ez egyben mindenütt Róma primátusának elismerését jelentette. Bréma püspöksége a terület északi részén már 788-ban létrejött, de a szászok megtérítése (804-ben) csak erővel, Nagy Károlynak sikerülhetett. Innen azután 826-tól Szent Ansgár, Hamburg-Bréma érseke és utódai irányították a missziós figyelmet tovább északra. Ansgárt, „Észak apostolát”, mind a mai napig nem csak Bréma és Németország, hanem Skandinávia, Svédország, Dánia és Izland patrónusaként is tisztelik. A térségben a legjelentősebb érsekségek: Bergen, Trondheim és Uppsala. A térítés folyamata azonban időben itt elhúzódott, s csak a XI. században zárult le. A X. század végén a lengyelek Gniezno központtal (966) és a magyarok az esztergomi érsek és Szent István vezetésével (1000) szintén Rómát választották. A Balkánon viszont a IX. században Bizánc hódításai, valamint Círill és Metód emberfeletti teljesítménye és a szláv nyelvű igehirdetés nyomán az ortodoxia nyert teret: a bolgárok, a szerbek és a románok is bizánci kultúrkör részeivé váltak. Az államiság létrejötte és a kereszténység felvétele a keleti szlávok között egyszerre volt köszönhető a varég harcosoknak-kereskedőknek (e kettő sokszor egy személyben egyet jelentett), a szláv lakosságnak és Bizáncnak. A legfontosabb központok keleten a IX. századtól Novgorod és Kijev. (Vlagyimir kijevi fejedelem bizánci rítus szerint 988-ban megkeresztelkedett, s a következő évben már tömeges kereszteléseket szervezett a folyók mentén). A X. század második felében szerte orosz földön elterjedt az ortodox kereszténység. Róma és Bizánc ellentétei is kiütözköztek erre az időre, s a két egyház útjai 1054-ben elváltak egymástól.

A kontinensen a további keresztény térhódítás már inkább a katonai erőnek és a politikai érdekeknek volt köszönhető, s nem a missziós tevékenységnek. Így lettek kereszténnyé a poroszok (1231-1283) és legkésőbb Litvánia (1387). Viszonylag kevés a kontinensen azon keresztény központok, azon metropoliaiak száma, amelyek ebben a missziós folyamatban jelentős szerepet játszottak. A

zarándokok három legjelentősebb célja a későbbi évszázadokban: a Megváltó halálának és feltámadásának helyszíne, Jeruzsálem, Szent Péter ereklyéjének és a „kulcsoknak” őrzője Róma, és a galíciai Compostela (ma Santiago de Compostela), ahol a „Csillagmező” (Campus Stellae) nevű dűlőn, egy hajdani vizigót temetkezési helyen, valamikor 820 és 830 között rendkívüli fényjelenségek közepette fedezték fel Szent Jakab apostol sírját. A jelentős központok, egyben királyi temetkezési helyek közé tartozik a kontinens északnyugati szegletében Iona, ahonnan az új és sikerre vezető missziós szerzetesi mozgalom elindult. Jelentősebb központok Közép-Európában Regensburg, Fulda, Bréma-Hamburg, a skandináv területeken Bergen, Uppsala és Trondheim, Kelet-Közép-Európában Gniezno és Esztergom, míg keleten Novgorod és Kijev. Tőlük keletre ekkor még pogány népek éltek.

Van-e ezen központok között valamilyen földrajzi összefüggés, vagy „egyszerűen” a misszionáriusok buzgalmának, a katonai és gazdasági erőnek, a politikusok ügyességének köszönhetően terjedt a hit, s a földrajzi adottságok döntöttek el, ott helyben, hogy pontosan hol és miként is jöjjenek létre Európa legjelentősebb keresztény központjai? Miért éppen ott és úgy jöttek létre ezek az érsekségek, kolostorok és zarándokhelyek, ahol és ahogyan létrejöttek? A kérdésre adott alábbi válasz kapcsán érdemes mindig a térképeket nézni és állításaimat ellenőrizni! Ha magyarázatom nem is igaz, a tények attól még tények maradnak.

„*Universalis sunt realia.
Universalis ante rem.*”

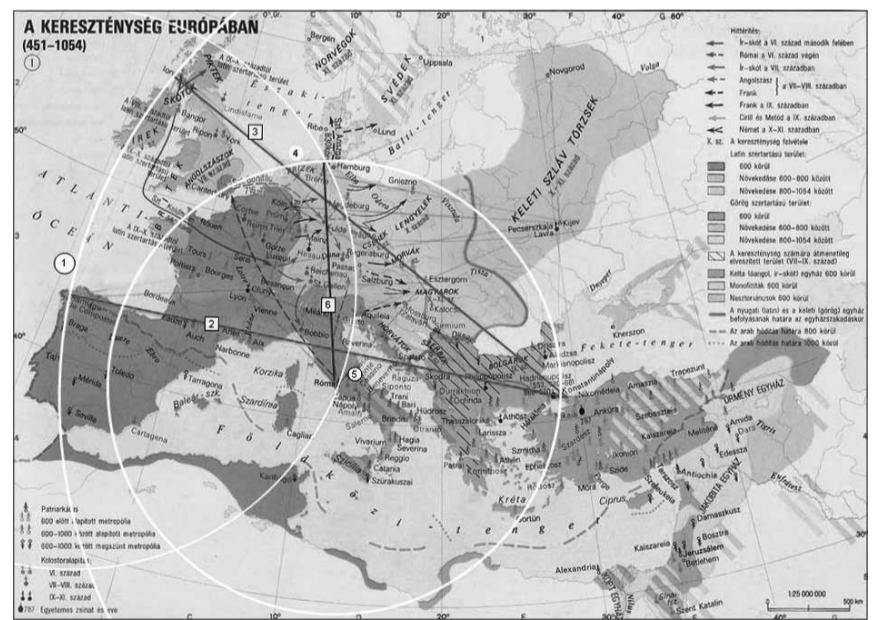
SAKRÁLIS KÖZPONTOK HÁLÓZATRENDSZERE

A virágzó középkor egyházi központjainak létrejöttét a hiterjesztés szempontjai s az egymásra fonódó európai hatalmi, kereskedelmi „logika” határozták meg. Mindezen túl természetesen az adott táj földrajzi adottságai jelölték ki, hogy pontosan mely területeken jöttek létre az egyházi- világi centrumok, amelyek a továbbiakban már ellátták a térítő feladatokat. Feltűnő lehet ugyanakkor, hogy Iona, Compostela, Bréma, Trondheim és természetesen Konstantinápoly földrajzi értelemben is a földrajzi „széleken” helyezkednek el, tengerpart mellett, az orosz kereszténység központjai pedig egy földrajzi sávba tartoznak Konstantinápoly városával. Van-e mindezekon túl más szempont is? A kérdést le is lehetne zárni azzal a közkeletű válasszal, hogy helyi földrajzi adottságok döntöttek el, hogy mely területeken jöttek létre ezek a városok, de a mai és középkori térképekre pillantva adódik egy másik lehetőség is, ahogyan azt jelen tanulmány első oldalán a Párizsban készült miniatúra, „Isten, mint a világ mérnöke” mutatja a Biblia Moralisée-ből. (A „Biblia pauperum”,

Szegények Bibliája - ahogyan a középkor legjelentősebb illusztrált középkori bibliját nevezték - és változatai egész Európában ismertek lehettek.)

Semmi mással nem kell itt dolgoznunk, csak azzal, ami a püthagoreusok óta, Platónon és Szent Ágostonon át a középkor művelt embere számára is adott, felsőbb, szakrális realitás volt, különösképpen a Johannes Scotus Erigena (kb. 810- 879) óta képviselt realiták számára. Ez pedig a földrajzi térben (tehát nem is annak másán, a térképen) meghatározott alapvető univerzálék, azokon belül a geometriai formák: a kör, az egyenes és a háromszög. Mert az „univerzálék reális létezők, s a dolgokat megelőzik.” Az alábbiakban a téma kifejtése során éppúgy a deduktív módszert követem, ahogyan – feltételezésem szerint - a középkor klerikusai eljárhattak a szakrális helyek kijelölése kapcsán. Először következzék a tér és a „térképek adta” konstrukció, ezt követően pedig a létrejöttét meghatározó okok és háttér tényezők bemutatása. Előre kell bocsátanom, hogy több ízben magam sem hittem a szememnek és a méréseket újra és újra meg kellett ismételnem, mígnem a legmodernebb digitális távolságmérés eredményei látán! fel kellett adnom: túl sok itt a „véletlen”.

rendet is, mégpedig a kereszténység elterjedésének, felvételének időrendjét! (1. térkép)? Látni fogjuk, hogy szinte nincs két olyan jelentősebb egyházi központ Európában, amely ne jelölne ki egy harmadiknak a helyét. Természetesen rögtön ellenvetésként lehetne megemlíteni, hogy az alábbihoz hasonló szerkesztési elvet más központok esetében is ki lehetne mutatni, de ismételtelen hangsúlyoznom kell, hogy itt nem bármiféle központok közötti összefüggésről van szó, hanem a legjelentősebb, és az európai kereszténység kiterjedésének IX-XI. századi (tehát nem korábbi) központjairól, ráadásul a szerkesztés feltételezett menete a kronologikus sorrend követelményének is meg tud felelni, úgy hogy a legalapvetőbb geometriai alakzatokra épít. Legtöbbször három egyházi központ egy töréspont nélküli egyenesen található (azaz két egyházi központ közötti irány mutatja a harmadik helyét), sokszor két központ közötti egyenes és egy egyházi központból kiinduló kör ívének metszéspontja, adja a következő egyházi központot, sokszor egy körívén, azaz egy központtól azonos távolságra és azonos – csak ellenkező irányú - szög mentén található két másik egyházi központ. Sokszor egyenlő szárú háromszöget alkotnak így az egyházi központok, ahol a szárak hossza közötti különbség sehol sem nagyobb 50 km-nél!



1. térkép. A korabeli Európa határai

Ha a mai térképeken a legjelentősebb IX-XI. századi keresztény központokra pillantunk, egy érdekes térbeli összefüggésre lehetünk figyelmesek. Konstantinápoly, Róma, Alexandria, Iona, Compostela, Bréma, Kijev, Novgorod, Esztergom, Gniezno, Bergen, Uppsala (12 város) egymásra épülő geometrikus rendjével találkoznak, ahol mindenütt körívek és egyenesek, valamint ezek metszéspontjai – háromszögekbe rendeződve - mutatják a kontinens határait és középpontjait, az egyházi- állami centrumokat Európán térképén!

Induljunk ki a kor hatalmi centrumából, s ezt követően tartsunk egy idő-

Ha egy körívét húzunk (1. kör) Konstantinápoly központtal a Gibraltári szorosától (Herkules oszlopaiktól), azaz Herkules útjainak legtávolibb pontjából, az ismert világ határától) kiindulva, akkor lényegében két ponton érintjük a kontinens délnyugati és északnyugati partjait: Compostelánál és Ionánál! A két pont összekötése Konstantinápolyval két olyan egyenest ad, amelyek hossza igen közel áll egymáshoz: 3088 km és 3058 km. (2. és 3. egyenes)

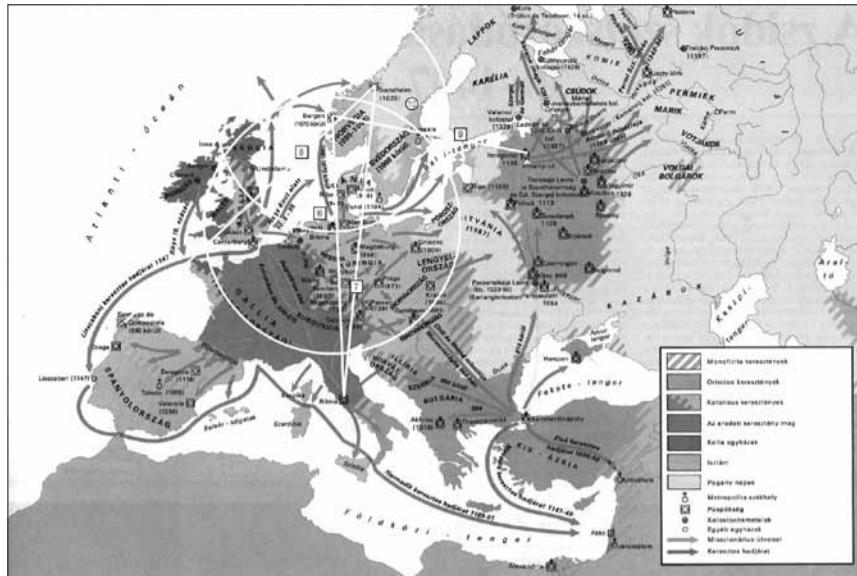
Talán csak a véletlen műve, hiszen a „körív” nem egészen pontos: a Gibraltári szoros térsége (Tanger) 3070 km-re van Konstantinápolytól (bár a vele szemben az európai kontinensen

lévó Barbate pontosan 3058 km-re) és az Iona-Konstantinápoly valamint a Compostela-Konstantinápoly távolság között is van harminc kilométernyi különbség. Vagy éppen ellenkezőleg: középkori eszközökkel mérve igen pontos ez az egyezés, és a fentebbi püthagoreus, újplatonista és középkori realista logikát követő helymegjelölés minden későbbi tájékozódás kiindulópontját is jelentette, hiszen a Szentháromság megnyugtató földi képét és szimbólumát rajzolta meg a kontinens határaiként? Az eredmény: a különös szerkesztési elv más nagy központok vonatkozásában is megfigyelhető! A germán, magyar, skandináv és szláv területeken, Nyugaton és Kelet-Közép-Európában éppúgy, mint Kelet-Európában.

Ha egy körívet (4) húzunk Róma központtal Konstantinápolyból kiindulva egészen az Északi-tenger felé, oda, ahonnan a Weser folyó révén már elérhető a tenger, akkor éppen Bréma (782) területére érünk. Ha pedig Compostelából kiindulva Rómából húzunk egy körívet (5) észak felé, akkor ugyanúgy Brémáig jutunk. Másképpen fogalmazva a két körív metszéspontja kijelöli Bréma helyét. Brémát azonban másképp is, a térség másik fontos missziós központján, Fulda bencés kolostorán keresztül is el lehet érni. Ha Rómából indulunk ki, s egy egyenest húzunk (6) az Északi-tenger felé, s Fulda, - a Szent Sturm által 744-ben alapított kolostor területén át haladunk, akkor ugyanúgy a tengerparton Brémáig juthatunk el! Abba a városba, amely kedvező fekvésének köszönhetően kezdetektől fogva a fríz tengeri és folyami kereskedők telephelyeül szolgált s igen hamar egyházi központ, a 9. században már érseki székhely lett. A Fuldától a tengerpartig, Brémáig húzódó vonalat maga a természet is szolgáltatta és mutatta: a Weser folyónak ugyanis forrása nincs, a Fulda folyó, valamint a Fuldával Münden közelében egyesülő Werra folyó futnak tovább Weser néven. A kapcsolatot természetesen az egyenlőszárú háromszögek kapcsolataként is le lehet írni: a Róma-Konstantinápoly 1373 km-es és a Róma-Bréma 1327 km-es távolság csaknem egy egyenlő szárú háromszöget ad. A Compostela-Róma és a Compostela-Bréma (Bremerhaven) távolság pedig pontosan egy 1727 km-es egyenlőszárú háromszöget, melynek alapja lesz az 1327 km-es Róma-Bréma távolság!

Róma természetesen az így formálódó európai szakrális hálózatrendszer kiindulópontja volt. A Róma-Regensburg vonal meghosszabbításával (7) ugyanis eljutunk arra a tengerparti részre is (de most már a Skandináv-félsziget északi részén), ahonnan ismét az

A várost [amely ma a harmadik legnagyobb Norvégiában] 997-ben alapította I. Olaf. Eleinte királyi székhely, a norvég királyok megválasztásának helyét adó, szabad férfiak részvételével tartott népgyűlés (Þinget) helyszíne volt, majd az ország fővárosa 1217-ig. A maga spirituális és egyházi jelentőségét II. Szent Olafnak köszönhetette, aki egy évvel halála előtt (1029-ben) hozta létre itt a Bréma-Hamburgihoz tartozó egyházmegyéjét. II. Olaf sorsát -életútját és konkrétan, a még inkább harcosként indított útját is - egy látomás, s benne egy ragyogó alak fordította meg, ezt mondta neki: „Térj vissza és légy Norvégia örökös királya.” Az eseményre a Gibraltári szoros előtt került sor, (mint láttuk e pontnak nagy szerepe lehetett Iona és Compostella helyeinek meghatározásában). A kívánság pedig valósággá vált: Trondheim a középkorban Norvégia spirituális és kulturális központjává, Észak egyik legnagyobb középkori zarándokhelyévé vált, ahol Olaf csatájának és a vértanúság napját minden évben káprázatos módon megünnepelték.



2. térkép. Észak-Európa hálózatrendszere

Északi-tengerre hajózhatunk ki, csak még északabbra: ez a pont Trondheim (a püspökség 1029-ben alapított).

Trondheim ezzel együtt egy európai hálózatrendszerbe illeszkedett be (2. térkép)⁵

Innen ugyanis Compostela felé egy olyan egyenest kapunk (8), amelyről nem messze (mindössze 26 km-rel nyugatra) van Bergen, ahová azonban az előbb említett Róma-Fulda-Bréma vonal meghosszabbításával is elérhetünk. Az 1070-ben létrejött Bergent, a fjordok kapuját tehát, amely egy ideig a középkori Norvégia fővárosának szerepét is betöltötte, e két vonal metszéspontja jelöli ki, miközben szinte egyenlő távolságra találjuk Ionától (819 km) és Brémától (840 km) is!

Innen kiindulva – ahogyan a későbbiekben látjuk – még messzebb keletre is eljutunk, de először még egy skandináv egyházi központ létrejöttéről kell megemlékeznünk: Uppsala városáról. Az 1130-ban létrejött Uppsala püspökségének helyét a Bergen és Novgorod vonal (9), valamint a Bréma és Esztergom körív (10) metszéspontja jelöli ki! (Brémától 916 km-re van Esztergom és 926 km-re Uppsala. A Bréma-Iona távolság nagyobb, 1040 km.)

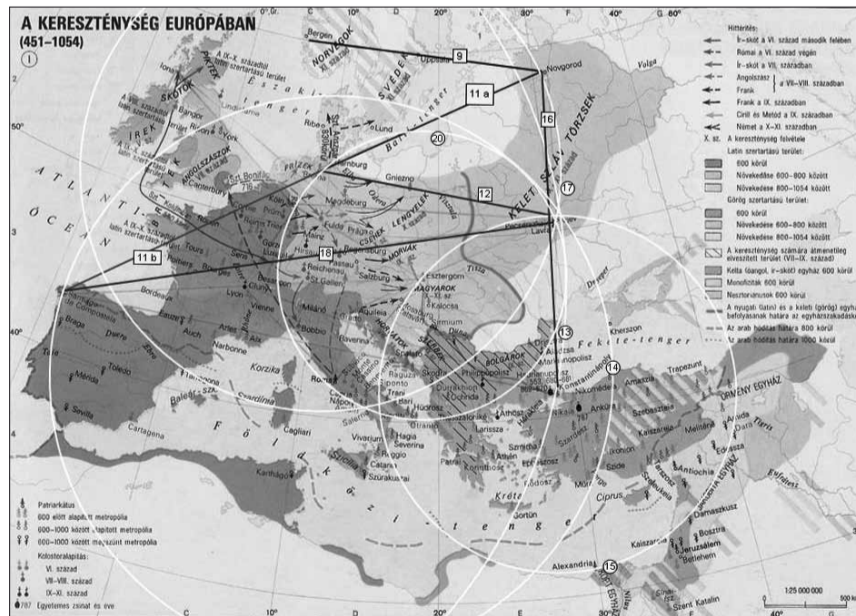
A fentebbi „szerkesztési logikát” megerősíti a térség ezen legfontosabb püspökségeinek és városainak alapítási év szerinti sorrendje is: Bréma (782), Trondheim (1029), Bergen (1070), Uppsala (1130). Bréma jelentőségét mutatja ebben a hálózatrendszerben, hogy tőle szinte kísérteties pontossággal, ugyanolyan távolságra van Novgorod (1522 km) és Kijev (1517 km)! (11. és 12. egyenes) Az oroszok lakta terület és Európa nyugati területei közötti a kapcsolatot úgy tűnik, hogy németek, a varég harcosok és a bizánciak is létrehozták, s ennek nyomait a térképeken is felleljük. Az észak- és kelet-európai egyházi hálózatrendszer megfelelt a földrajzi adottságoknak, és a vízi kereskedelem Balti-tengertől kelet felé, majd a Kijevi Rusz területén át délre, a Fekete-tengerig húzódó útvonalának, az úgynevezett varég útvonalnak.



A varég útvonal

Ez az útvonal, amely a 11-12. századig, mongol hódításig megőrizte jelentőségét, Uppsalától a Balti-tengeren át haladt a Néván, a Ladoga-tavon és a Volhov folyón az Ilmeny-tó északi csücskéig, Novgorodig, majd a Lovaty folyón – és egy szárazföldi szakaszon át – a Dnyeperen le délre Kijevig és tovább a Fekete-tengerig (Kherszonig) és a gazdagság igazi városáig (a „nagy városig”) Konstantinápolyig. A feltételezések szerint a Dnyeper mentén élő szlávok a varég harcosokkal szemben (akik egyben kereskedők voltak) kisebb ellenállást tanúsítottak, mint a Volga folyó menti türkök, s ez lehet a magyarázata annak, hogy veszélyes vízesései ellenére a Dnyepert részesítették előnyben a Volgával és a Donnal szemben. Emellett azonban érvényesülhetett egy „egyszerű” földrajzi szerkesztési logika is: a geometriai szimmetriára és nyílegyenes tájékozódásra való igény! Ez volt az, amely a fentebb említett skandináv és szász egyházi területeket, és Konstantinápolyt az orosz területek bekapcsolásával és keresztény hitre térítésével – a „hiányzó láncszem” megteremtésével – összekötötte.

A két orosz egyházi és világi központ helyét több régebbi nyugati központokból kiinduló és Közép- illetve Észak-Európán áthaladó szakrális vonal és körív metszéspontja is meghatározta (3. térkép).

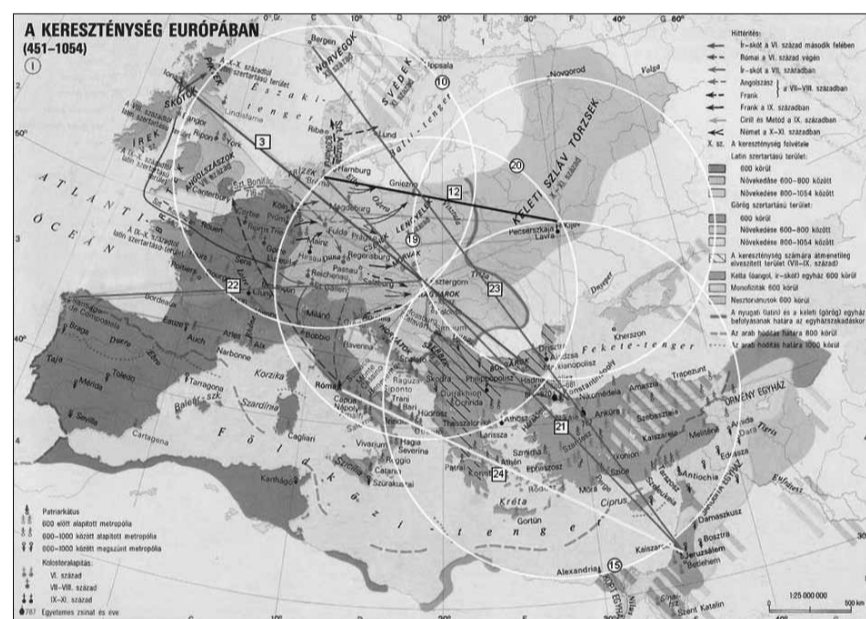


3. térkép. Kelet-Európa hálózatrendszere

Így Kijevet megtaláljuk a Compostela (Compostela központú)-Konstantinápoly (13), valamint a Róma és Compostela körív (14) metszéspontjában. Ez utóbbi körnek Róma adja a középpontját, nyugaton Compostelát érinti, a másik oldalon, keleten áthalad pontosan Nikomédián és a Krím-félszigeten (egészen pontosan Kherszonon, azon a görög városon át, ahol az oroszokat megtérítő Vlagyimir megkeresztelkedett, s ahonnan az első novgorodi püspök érkezett⁶), s így jut el Kijev térségéig. A Compostela-Konstantinápoly ívet vagy a Róma-Compostela körívet ugyanakkor lehet metszeni a Konstantinápoly központú Alexandriából kiinduló körívvel (15) is. (A Konstantinápoly-Alexandria távolság 1093 km, a Konstantinápoly-Kijev távolság pedig 1060 km.). A későbbiekben látni fogjuk, hogy Kijev kapcsolatban van Közép- és Észak-Európával is. Meghatározza helyét egy Esztergom központú Brémából kiinduló (20) körív is (Az Esztergom-Bréma távolság 916 km, az Esztergom-Kijev távolság pedig 906 km.). Az eredmény mindig ugyanaz: Kijevbe érkezünk. Kijev egyben egy fontos nyugat-keleti „közlekedő folyosó”, azaz egyenes (18) kiindulópontja is: innen a legnyugatibb zarándokhelyig, Composteláig, légvonalban 3062 km a távolság (tehát

Novgorod behatárolása Kijevtől könnyen lehetséges: az „új várost” a Konstantinápoly-Kijev vonal (16) meghosszabbításának és a Bréma (Bréma központú)-Kijev körívnek (17) a metszéspontjában találjuk. (Természetesen a szerkesztés fordítva is lehetséges: azaz Bréma központú körrel Novgorodból kiindulni és eljutni Kijevig, hiszen – ahogyan fentebb láttuk – a két város Brémától szinte azonos távolságra van. Novgorod ennél nagyobb összefüggérendszerbe is beilleszthető: a Bréma-Novgorod (11a) vonal tulajdonképpen nem más, mint a Compostela-Bréma egyenes meghosszabbítása (11b). Ennek a hosszú, nyugat-kelet irányú egyenesnek, valamint - a varég kereskedelmi útvonalon - a Bergen-Uppsala vonalnak (9) a találkozási figyelhető meg egy csúcspontban, azaz Novgorod területén.

A földrajzi szimmetria dél felé haladva is kiterjed viszonylagos pontossággal: Konstantinápolytól Kijev és onnan Novgorod egyaránt egy egyenes és 900-1000 km-re fekszenek egymástól. A tengelyt ráadásul dél felé Alexandria irányába is meg lehet hosszabbítani (mintegy 110 km-el Alexandriától keletre, El Alameinnél érjük el Afrikát), s az arányok itt is hasonlóak. Az Alexandria és Konstantinápoly 1091 km, Konstantinápoly-Kijev 1062 km. A



4. térkép. Közép-Kelet-Európa hálózatrendszere

Kijev-Novgorod távolság már kevesebb: légvonalban 899 km. A teljes Alexandria-Novgorod egyenes 3043 km, ez pedig igen közel áll a Kijev-Compostela egyeneshez és a kelet-nyugat irányban a kontinens átszelő két alapvető (2. és 3. számú) tengelyhez.

A szerkesztési logika egységes elvét tükrözi a városok alapításának évszáma is a két szélső ponton: Compostela és Kijev egyszerre emelkedett fel a 9. sz. derekán, mintegy térben és időben is behatárolva az Európa szívében a skandinávok, a szlávok és a magyarok közötti missziót. Íme néhány figyelemre méltó – az előbbiektől mintájára alakuló egyezés Közép-Kelet-Európában is! Esztergom és Gniezno vonatkozásában ugyanis szintén a legjelentősebb egyházi központokhoz lehet igazodni! (4. térkép)

Esztergomot két alapvető irányvonal metszéspontja, az Iona-Konstantinápoly (3) egyenes és a Konstantinápoly-Alexandria körív (15), - amely áthalad Kijev - találkozására adja. Esztergomot szintén megtaláljuk ez utóbbi ív és északabbra a Kijev központú Novgorodból kiinduló – Gnieznot is érintő - kör (19) metszéspontjában. A magyar érseki székhely egyenlő távolságra található (egy körívén van) Kijevtől és Brémától is (20), ebben a tekintetben tehát Esztergom a középpont. Esztergom ahogyan láttuk korábban az északi területekkel is szakrális földrajzi kapcsolatban áll, hiszen a Bréma központú kör, amely csaknem Ionát is érinti, Esztergomot érintve

igen közel van a 2. és 3. egyenes hosszához), s több, eddig még nem említett nagy egyházi és világi központ mellett halad el. Megtaláljuk e vonal mellett pl. 16 km-re Luxeuil (az egyik legrégebbi és legismertebb – Szt. Columban alapította – monostor Burgundiában), az egyenestől délre 36 km-re Augsburgot, 22 km-re északra Regensburgot, 20 km-re Krakkót is.

A kapcsolatot természetesen „egyenlő” szárú háromszögek segítségével is le lehet írni: Compostela-Kijev 3062 km-es távolsága igen közel van a Compostela-Konstantinápoly 3088 km-es távolságához. A Róma-Compostela 1727 km-es távolság pedig a Róma-Kijev távolsághoz (1677 km).

„Vidulj, gyászos elme!”

AZ ÖNGYILKOSOK HIMNUSZA?

Véghelyi Balázs

Született néhány magyar dal, amely túl lépett az országhatárokon, külföldi előadók is felvették repertoárjukba. Ilyen volt például Máté Péter és S. Nagy István slágere, az *Elmegyek*, vagy az Omega *Gyöngyhajú lánya*, Presser Gábor és Adamis Anna szerzeménye. Felejthetetlen élmény a Queen 1986-os budapesti koncertje is, amelyen Freddie Mercury a *Tavaszi széllel* kedveskedett a magyar közönségnek. De az a világkarrier, amelyet a *Szomorú vasárnap* befutott, máig utolérhetetlen. A legendás dal éppen ezért külön figyelmet érdemel a magyar zene és a dalszövegírás történetében.

Szövegét Jávor László bűnügyi újságíró, a 8 Órai Újság riportere szerezte. Ő kereste föl Seress Rezsőt, a tehetséges bárzongoristát és slágerszerzőt, hogy zenésítse meg, amit alkotott. A zenész vállalta a feladatot, de lassan haladt a munkával. A megrendelő sürgette őt, türelmetlenkedett. Halálosan szerelmes volt ugyanis egy Sylvia nevű lányba, aki nem lehetett az övé. Utolsó randevújukon arra kérte a lányt: engedje meg, hogy halotti maszkot készítsen az arcáról és gipszbe öntse kezét, amelyet úgy szeretett simogatni... Ennek fényében a *Szomorú vasárnap* a fájdalmas leszámolás és a szerelmes bosszú verse, vagy – a halotti maszkra utalva – úgy is mondhatnánk: egy szerelem lírai temetése. Mindezek mellett hatalmas ambíció is feszült a szerzőben. 1937-ben kiadott *Szomorú vasárnap* című könyvében arra a kérdésre, hogy mit vár az élettől, így felelt: „Sikert a szerelemben és a pályámon.” Ettől a művétől mind a kettőt remélte.

A türelmetlen Jávor nem sejtette, hogy ami Seress kezei alatt születik, az túlnő aktuális érzelmein, de még saját életén is: örök időkre szól. Végül egy este a Forum kávéházban Seress Rezső eljátszotta a művet. A zene tökéletesen illeszkedett a szöveghez, mind prozódiai, mind hangulati szempontból. A borzongató c-moll hármashangzatok mintha a halál kapuján kopogtak volna. Jávor László így emlékezett vissza akkori érzésére: „Szeretettel gondoltam Seressre, erre a zenei gyógykovácsra, aki a maga művészetének területén ösztönös tehetségével, bugylibicskával hályogot operál.”

Íme, a dal (szöveg):

*Szomorú vasárnap száz fehér virággal
Vártalak kedvesem templomi imákkal
Álmokat kergető vasárnap délelőtt
Bánatom hintaja nélküléd visszajött
Azóta szomorú mindig a vasárnap
Könny csak az italom kenyerem a bánat...
Szomorú vasárnap*

*Utolsó vasárnap kedvesem gyere el
Pap is lesz koporsó ravatal gyászlepel
Akkor is virág vár virág és koporsó
Virágos fák alatt utam az utolsó
Nyitva lesz szemem hogy még egyszer lássalak
Ne félj a szememtől holtan is áldalak...
Utolsó vasárnap*

Ha tömören kellene értékelnem ezt a szöveget, azt mondanám: minőségi hatásadás. Minőségi, mert hibátlan verselésű, az ütemhangsúlyos ritmus seholy nem bicsaklik meg, a rímek jól csengenek és a költői képek is eredetiek. Emellett hatásadás, mert szándékosan túlfűtött érzelmekkel ostromolja az olvasó/hallgató lelkét. Ahogy Karinthy Frigyes fogalmazott a Pesti Napló 1935. november 10-ei számában: „cukrozza a mézet és szalonnázza a zsírt, hogy zamatos legyen, s még egy kis fokhagymát se sajnál a könnyimirigyétől, ha arról van szó, hogy könnyebben csüsszon a bánat.” Ez a kettősség (minőség és hatásadás) kellett ahhoz, hogy a dal azzá váljon a 20. században, ami a 18. században Goethe *Az ifjú Werther szenvedései* című regénye volt...

Miután a komponista fejében megszületett a dallam, egy Zeneakadémiát végzett fiatalember, Arányi Kornél öt pengőért – a kottairásban járatlan Seress füttye alapján – lekotázta, és Jávor László már vitte is kinyomatni. „*Nem muzsikus – csak zseni*” – így értékelte később Seress Rezsőt a világhírű karmester, Otto Klemperer.

Eleinte nem volt különösebb érdeklődés a dal

íránt. Seress már beletörődött a visszhangtalanságba, de később elindult egy hógörgeteg, amely gyorsan lavinává alakult. 1935-ben egy Kiss Eszter nevű 18 éves cseléd lány öngyilkos lett – holtteste mellett a *Szomorú vasárnap* kottáját találták meg. Egy vidéki főszolgabíró holtan fordult le székről, miközben ezt a dalt hallgatta. Egy asztalossegéd kiitta a méregpoharat – utolsó olvasmánya a *Szomorú vasárnap* szövege volt. Egy héttel később Lédig László pénzügyminiszteri tanácsos egy taxiban szíven lötte magát – nála is ott volt a mű. Az esetek rejtélyét növeli, hogy ekkor a dal még viszonylag szűk körben volt csak ismert, nem számított slágernek.



A furcsa körülmények hatására hamar lábra keltek a különböző találgatások, például hogy a hírnévre vágyó költő csempészte (vagy csempészette) az elhunytakhoz a művet, ő ugyanis – bűnügyi tudósítóként – hivatalból ott lehetett az ilyen eseteknél, és rendőri kapcsolatai is voltak. Mivel azonban erre nincs bizonyíték, nem több egyszerű városi antilegendánál. Tény azonban, hogy ezek a tragédiák kellett ahhoz, hogy a *Szomorú vasárnap* (és annak szerzője) híressé váljon.

A halálesetek és a dal összefüggésére először a 8 Órai Újság mutatott rá 1935. november 7-én. A cím magáért beszél: *Gyilkos sláger*. A különös hatású dal híre ezután rövid idő alatt bejárta a magyar és a világsajtót. November 13. és 24. között svájci, francia, olasz és német lapok tudósítottak róla. Útjára indult a legenda. Néhány hónappal később a New York Times már arról cikkezett, hogy Budapesten az emberek tömegesen ugranak a Dunába a sláger hatása alatt... A külföldi hírverés az öngyilkosok nemzetközi himnuszává tette a *Szomorú vasárnapot*. Az áldozatok számára ellentmondóak a statisztikák, de kétségkívül világszerte „dívatossá” vált a dal a szomorú és életük értelmét nem leelő emberek körében. Túlzás lenne azt állítani, hogy emiatt dobta el az életét bárki, de egy végsőkig elkeseredett ember számára ez a dal és ez a szöveg könnyen válhatott

szelíden hívó hanggá a túlvilágról. Szélsőséges példája ez annak, ahogyan a zene átöleli vagy szorongatja az érzékeny lelkeket.

Különös firtora a sorsnak, hogy miközben a dal világhírűvé vált, számtalan nyelvre lefordították, olyan sztárok vették föl repertoárjukra, mint Billie Holiday, Marilyn Monroe, Ray Charles vagy később a Genesis együttes, eközben Seress Rezső élete végéig ugyanolyan szerény körülmények között élt, mint a híres szám megírása előtt. Hiába a világhír, ő Magyarországon maradt, ahol – a zsidótörvények értelmében – másodrangú állampolgárrá minősítették. Először csak az állását veszítette el, később munkaszolgálatra is

*Halottak fekszenek az úton szertesztét.
Még egyszer elmondom csendben az imámat:
„Uram, az emberek gyarlók és hibáznak...”
Vége a világnak!*

Ezek a sorok nem érik el a Jávor-szöveg irodalmi értékét, a dal stílusához is kevésbé illenek, viszont ha ekkor és erre a szövegre kellett volna a zenét komponálnia, minden bizonnyal hamarabb elkészült volna vele. Ebből a szövegből már nem egy idegen versíró költőien díszített fájdalomra tekintett volna rá. Ez az ő megélt és megszenvedett fájdalom volt és maradt. Steven Spielberg világhírű filmjében, a *Schindler listájában* zenei aláfestésként, szöveg nélkül hangzik el a híres dallam. A film főhőse, Oskar Schindler gyártulajdonos halálra ítélt zsidók százait mentette meg azáltal, hogy gyáraiban munkát adott nekik a második világháború idején. A *Schindler listájában* elhangzó zenéhez a fenti szöveg jobban illene, mint Jávor László szerelmes sorai.

Seress Rezső számára a szovjet katonák nem hozták meg azt felszabadulást, amelyről az ötvenes évek propagandadalai harsogtak. A Rákosi-korszakban mint „polgári csökevényt”, őt is hallgatásra ítélték. (Hasonló elbánásban részesült a legtöbb népszerű szövegszerző.) Külföldön komoly vagyont várt volna rá a jogdíjából, de továbbra sem hagyta el az országot. Hű maradt hazájához, ahol zsidóként megbélyegezték, és közönségéhez, amely az ötvenes-hatvanas évek új szelei, a táncdal és a beat bűvöletében elfordult tőle. A politika enyhülésével ugyan még felléphetett a Kispipában, de estjei már nem keltettek komoly visszhangot.

Utolsó éveire Presser Gábor így emlékezett: „*En egy ideig egy házban laktam Seress Rezsővel, épp az alatta lévő emeleten. Emlékszem, mindig a Szomorú vasárnapot hallgatta, minden nap, pontosan kettőtől hatig, egyik feldolgozást a másik után.*” (Népszabadság, 2005. április 6.) Végül 1968-ban, életének 79. évében levette magát Dob utcai lakásának erkélyéről. A zuhanást túlélte, de január 11-én a kórházban, a gipszét tartó dróttal megfojtotta magát.

Seressel ellentétben Jávor László sorsáról alig esett szó az elmúlt évtizedekben. Pedig zeneszerző és szövegíró egyenrangú alkotói egy dalnak. Szerzeménye meghódította a világot, ő viszont eltűnt a világ szeme elől. Tucatnyi lexikont felütittem a nevével – de csak a neve helyét találtam. A Borbándi Gyula szerkesztette *Nyugati Magyar Irodalmi Lexikon és Bibliográfia* is csak ennyit közölt 1992-ben:

Jávor László (Budapest, 1903. máj. 3.) újságíró, író, költő. Magyarországon verseskötete és a „Szomorú vasárnap” című regénye jelent meg. A negyvenes évek óta él Nyugaton. 1947-ben megkapta a Francia Akadémia Pálmája díjat. 1954-ben a New York-i Az Ember szerkesztőbizottsági tagja lett. Ott jelentek meg rendszeresen írásai. Jelenleg Dél-Franciaországban lakik.

Ennél sokkal többet elárul róla Bernáth László cikke a Népszava 2010. november 13-ai számában. A neves újságíró 1985-ben, Cannes-ban találkozott a klasszikussá nemesedett sorok szerzőjével. „*Alacsony, kicsit hajlott hátú, érdekes profilú öregember volt, akiről azért látszott, hogy ifjú korában kíváncsiak lehettek rá a nők*” – jellemzi az egykori költőt, aki ekkor már sokkal inkább festőnek érezte magát. Az idős Jávor – festményei mellett – ellenállói szerepére volt a legbüszkébb. Az első magyarországi zsidótörvény elfogadásának évében, 1938-ban telepedett le a chanzonok hazájában, Franciaországban. Eleinte egy utazó cirkus alkalmzásában állt: a *Szomorú vasárnapot* hegedülte hétről hétre a közönségnek. Rávetették a „Vidám vasárnap” megírására is, de próbálkozását nem követte siker. Munkája mellett festészetet tanult. Kiállítottak számára egy diákigazolványt, amelyben – a kor szokásaival szemben – nem kapott helyet a „vallása” rovat. Miután Hitler a náci megszállták Párizst, ez több utcai igazoltatás is megmentette, és arra is nyugodtabban vállalkozhatott, hogy hamis okmányokat közvetítsen az üldözöttek részére. 1945 után hivatalos papírral igazolták az ellenállásban betöltött szerepét.

behívták. Árkot ásattak vele és az aknásított mezők ellenőrzésére osztották be. Persze még a leg-sötétebb korban is pislákolhat az emberség fénye. Miután egy német tiszt szétrúgta a fél veséjét, egy másik az életét mentette meg. Kiszállt fekete Mercedeséből, és kijelentette, hogy saját kezűleg akar végezni vele. Ehelyett azonban elrejtette őt. Seress Rezső annak köszönhetette életét, hogy a magas rangú tiszt egyszer Budapesten járva a szerző előadásában hallotta a *Szomorú vasárnapot*, amely nagy (szerencsére nem végzetes) hatással volt rá.

Ebben az eltorzult világban joggal érezhette úgy a Szeressük egymást, gyerekek szerzője, hogy *Meghalt a szeretet*. Ez utóbbi címmel írt új szöveget a jól ismert dallamra:

*Ősz van és peregnék a sárgult levelek,
Meghalt a földön az emberi szeretet.
Bánatos könnyekkel zokog az őszi szél,
Szívem már új tavaszt nem vár és nem remél.
Hiába sírok és hiába szenvedek,
Szívtelen rosszak és kapzsik az emberek...
Meghalt a szeretet!*

*Vége a világnak, vége a reménynek,
Városok pusztulnak, srapszelek zenélnek.
Emberek véréből piros a tarka rét.*



SZOMORÚ VASÁRNAP
SERESS Rezső zenéje – JÁVOR László szövege

Rubato
Cm Cm/B Cm/A Cm/As Cm/G Fm⁷ Gm⁷

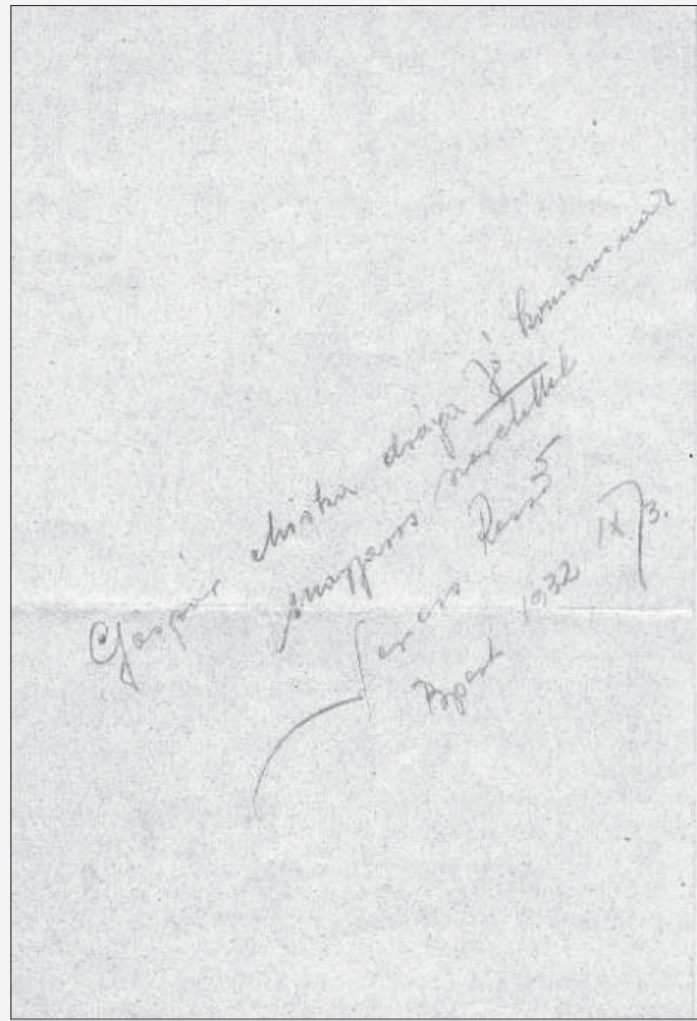
Szomo-rú va-sárnap száz fehér virág-gal, Várta-lak kedvesem, templomi i-má-val,
U-tol-só va-sárnap kedvesem gyere el, Pap is lesz, koporsó, ra-va-tal gyászle-pel.

Fm⁷ Gm⁷ Asmaj Es G⁷

Al-mokat ker-ge-tő va-sár-nap dél-e-lőtt, Bá-na-tom hinta-ja nél-kü-led vissza-jött.
Akkor is vi-rág vár, vi-rág és ko-por-só, Vi-rá-gos fák a -latt u-tam az u-tol-só,

Cm Cm/B Cm/A As Cm/G Fm⁷ Gm⁷

A-zó-ta szomo-rú mindég a va-sár-nap, Köny- esk az i-ta-lom, kenyerem a bá-nat.
Nyitva lesz szemem, hogy még egyszer lássa-lak, Ne félj a szememtől, holtan is ál-da-lak.



Bernáth László leírása szerint ekkor, vagyis 1985-ben „az egész Szomorú vasárnap-ügy csak annyira érdekelte, mint egy idős, sikeres embert ifjúkori botlása”. Még Müller Péter korabeli drámája sem zavarta különösebben, amelyben az író azt sugallta, hogy Seress Rezső azért nem juthatott hozzá az őt megillető jogdíjakhoz, mert azokat a külföldön élő Jávorszky vette föl. Elmondta viszont, hogy felbukkant a múlt kódéből a Szomorú vasárnap műzsája, akit régóta nem vár templomi imákkal, épp ellenkezőleg: az idős hölgy közleledését zaklatásként éli meg.

Innentől Bernáth László idézem: „Valójában még évekig tartottam a kapcsolatot Jávorszky úrral, leveleztem vele, sőt egy verset is küldöttem, hogy adjam valakinek, aki megzenésíti, enyém lehet a jogdíja. Tekintettel arra, hogy közeli és távoli ismeretségi körömben sincsenki, aki zenét szerezne, a vers itt lapul a Jávorszkyról őrzött dokumentumaim között. Aztán elmaradtak a levelek. Néhány éve írtam egy forgatókönyv-félt Jávorszky életútjáról és hogy kerek legyen a történet: levéllel fordultam Briancon polgármesteréhez: mi történt Jávorszky úrral, ha még él, s mi a galériájával, ha már nem, lévén életkora túl a százon. Meglepetésemre a polgármester úrtól azt a választ kaptam, hogy nem tud semmit Jávorszky úrról és a galériájáról. Rejtélyes az eltűnése, mint ahogy egész élete az volt.”

Láthattuk: a Szomorú vasárnap sikere és hatása példátlan a magyar szanconok, tágabb értelemben a magyar szórakoztató zene történetében. Megszámlálhatatlan feldolgozást ért meg, emellett külföldön és hazánkban is többen próbáltak hasonló dalokat írni. Kevés sikerrel. Magyarországon egy méltó rokona született, a már említett Máté Péter–S. Nagy István-dal, az *Elmegyek*, 1976-ban. Nemzetközi siker lett, elsősorban Sylvie Vartan révén, aki *Nicolas* címmel énekelte franciául. S. Nagy István dalszövege egyenes ági leszármazottja a Szomorú vasárnapnak, elég, ha ezt a néhány sort idézzük:

„Vasárnap volt, vasárnap volt, amikor elhagytál.
Nekem te nem, csak az a nap, vasárnap volt, meghalt már.
Hozzám így jött el a halott vasárnap,
mikor tölem elmentél.
Nekem többé már nem tündökölt a Nap,
csak ha újra megjönnél.”

A különbség a pislákoló remény, ami az idézett szakasz utolsó sorában és még inkább a refrénben megcsillan:

„Elmegyek, elmegyek,
milyen úton indulok, még nem tudom.
Elhagyom otthonom,
még a jó barátoktól sem búcsúzom.
Elmegyek, elmegyek,
igen, megkereslek én, bármerre jársz.
Nem tudom, hogy merre vagy,
mégis úgy érzem, hogy engem egyre vársz.”

Bánatunk hintájában, ha az örömmek nem is, de a reménynek mindig helye van.

Seress Rezső életét és a Szomorú vasárnap hatását számos könyv és film feldolgozta már. Bűnügyi újságíró nem vagyok, így csak ismételn tudnám a tényeket és a legendákat. Hogy mégis egy új szempontot adjak ehhez a különös történethez, megkértem W. Barna Erikát, a nemzetközileg elismert grafológust, hogy írjon néhány soros értékelést Seress Rezső személyiségéről – a kézírása alapján. Írásmintául a Szomorú vasárnap első kiadású kottájára írt dedikáció szolgált: „Gáspár Miska drága jó komám-nak magyaros szeretettel Seress Rezső Bpest 1932. IX. 3.” A rövid elemzést szó szerint közlöm:

A kézírás látványos, nagy gesztusokból és összeszűkül, elsorvadó mozdulatokból épül fel. A G betű csomósodott kezdőpontja mintha szigorú, figyelő tekintetű formálódva örködne a mondat elején. A vezetőknév S betűjének befejező vonala kaszavágásszerű, egyetlen mozdulatban sűrűsödik az ősharag, az ősi düh, az emberi lélek mélyén kísértő agresszió, ami a haláltól való félelemből fakad fel. A Rezső ő betűjének ékezte spirálisan emelkedik a földtől az ég felé, a lélek győzelmét szimbolizálva a test visszahúzó erejével szemben. Személyiségének alapdallama a kolerikus temperamentum harcias keménységéből és melankolikus szelid akkordokból épül fel. József

Attila lelkülete hasonlóan kettős. Mélységes önismerettel adta hírül a kolerikus-melankolikus tulajdonságok egymást ellenpontosító polaritását: „Én magamban rejtem a tűzokádót, / De ajkaim keserű rímeknek a bánatát facsarják.” (Erőnének)

Seress Rezső kézírásának szélsőségei azt sugallják, hogy a szenvedély lángjának és a lemondás erőtlenségének mélyről fakadó nyugtalanságát mintha sorsszerűen hordozta volna, már ezzel a batyuval érkezett erre az életre. Mondhatni azt is, hogy lényének ez a ket-tőssége tragikusan hordozta a „Kaszást”, mely az elvágyódással, a fizikai gyötrelmekből való kivonulás illúziójával karöltve kísérte őt egész életében. A Kaszás így a Halál Angyalaként megmentő, ebből a szenvedésekkel teli életből áttemel egy magasabb, tisztább világba.

Seress Rezső melankolikus temperamentumból fakadóan életér-telmet kereső, mélyre merülő, ideákban élő ember, aki igazán soha-sem találta meg a belső békességét. A harcát elsősorban önmagával vívta, nehezen tudott megalkudni, alkalmazkodni, meglehetősen kemény és dacos jellemnek tárul fel a kézírás alapján.

Ebben az 1932-ben született kézírásban a büntudat és szorongás terhe is jelen van: önmagának nem tud megbocsátani valamit. Szigorú kritikus, indulatos, akinek én-ideálja az erős és hőssé váló, küzdeni tudó, kemény férfi. Önmagára irányuló harag és az önelfo-gadás hiánya kinezta, s kívülről vár elismerést, megerősítést, amely ha meg is érkezik, az sem tudja elalítani a büntudatát.

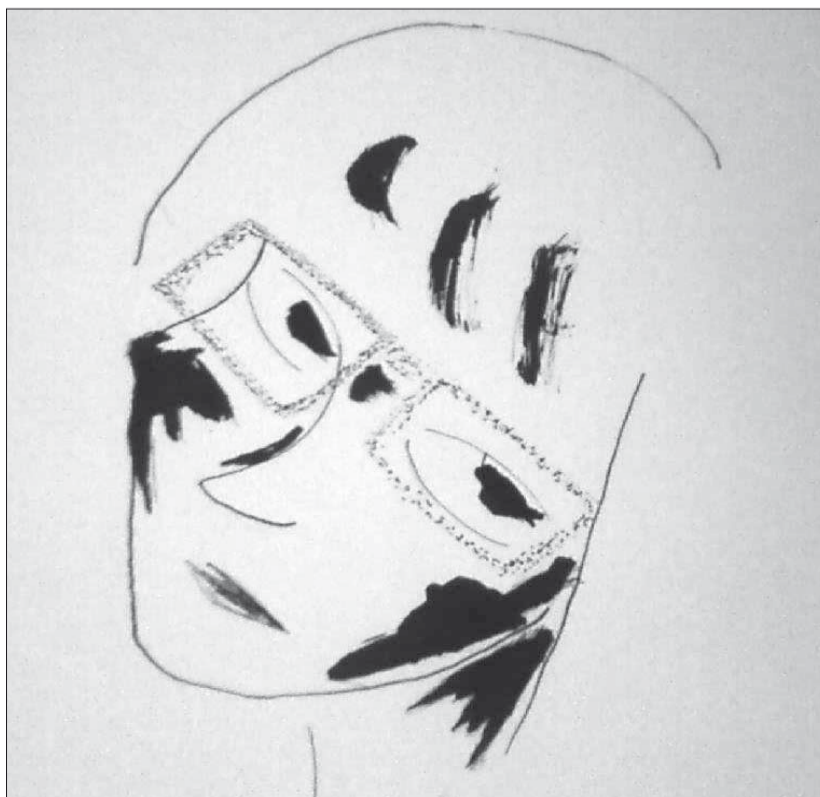
Nagy elégedetlenségérzet, diszkomfortérzet árad minden mozdulatból, amiből társul a melankolikus ember vívódó, önkínzó alkata, s a sikerek ellenére is megmaradó önértékelési bizonytalansága.

A Szomorú vasárnap tragikus végkifejletét feltehetően nemcsak a nagy válság felé rohanó társadalmi korszak zavartsága okozhatta, hanem a Seress Rezső személyiségéből tudatlanul áradó szuggesztív sugallat is, amely szerint az igazi boldogság nem itt lent, hanem csakis fent, a tiszta eszményeket valóra váltó világban lehetséges. Zeneje a lelke legmélyéből, lelke ősforrásából táplálkozott, ezért volt akkora ereje. S ez az erő, az elvágyódás és a büntudat Őt magát is magával ragadta a másik világba. Boldogan, a feloldás illúziójával léphetett át amoda...

(Részlet egy készülő könyvből.)

P. Papp Zoltán Hallgató

Az idei Hallgató versenyre hallatlan sokan jelentkeztek. Az Év Hallgatója cím sokak számára vonzó kitörési lehetőségként kínálkozott, út a végső cél eléréséig, a teljes elhallgatáshoz. A mentorok sorra hallgatják a legváltozatosabb produkciókat. Egymást váltják a beszédes, bölcs, a sokat sejtető hallgatók, az alternatív hallgatók pedig kreatív módon hegyezik a fülüket. A vihar előtti csendben várokozók éppúgy felsorakoztak, mint a mélyalvásba vagy kómába merülők. Megmutatták a tehetségüket a hallgatási fogadalmat tett és a sírig hallgatók is. Néhány produkció hallatán a mentorok is teljesen elhalkultak, véleményüket csak a testbeszéd tolmácsok közvetítették. Az igazi nagy hallgatók még nem hallatnak magukról, hallgatásba burkolóznak. A bemutatkozó kitarukozásra csend lemezek hallgatásával készülnek, de az is lehet, hogy elhallgatják valódi céljaikat. Hallottunk olyanokról, akiknek már a hangszállaik is visszafejlődtek, mások pedig szó-, mondat- és vélemény-nyelű kurzusokra iratkoznak, első lépcsőben. Az előző évi győztes Hallgass címmel nagy sikerű CD-t adott ki, s rövest bekerült a hallhatatlanok társaságába. A média hiába akarta elhallgatni az eseményt, már hallomás alapján is sokan kapcsolódtak az induló mozgalomhoz. A kitartó gyakorlás az állhatatos hallgatás meghozza gyümölcsét és egyre több hallgatót vonz. Legutóbb a hallgatók nagy hazai doyenje a Magyar Akadémia Hallgatás Szekciójában tartott eddig sosem hallott hatású előadást, Abogy én hallgatók nem hallgat úgy senki címmel. A rádió is közvetítette a hallatlanul érdekes előadást. Hatására a rádió azóta is hallgat. Hallgatni arany, vagyis akik még nem tették meg, hallgassanak el végre, s akkor aranyéletünk lesz az aranykorban. Hallgassanak rám kedves hallgatóim, hallgassunk együtt. A csend gazdagít, erőt ad, bár az igazit még egyikünk sem hallgatta.



Magyar Barna Anyagi razzia

mikor a válság messze elkerül
engem a líra bútoroz belül
az ábránd nekem sokpolcos szekrény
ott őriz minden csodát az elmém

szoknyád blúzod aggam a rímre
mosolyod varrom gombként az ingre
s mikor asztalhoz ül bennem a vágy
melltartóddal merem az éjszakát

a pénz olykor szól adja papírját
moleztálnak anyagi razziaik
szenvésem vajon ki érzi meg
költővé sajtolt néhány évtized

csak egy világ van de az sem kell ma
hiányok nászában gond a sperma
lelki bokszomban valaki megint
széttörtöm magam sokfelé megint

EMLÉKEZÉS MAGYAR JÓZSEFRE (1953–2008)

Oláh András

A '70-es években – alig 20 évesen – jelentkezett első odafigyelésre érdemes írásaival. A „Kelet felől” című antológiában (Nyíregyháza – 1974) még Kovács József néven publikálta munkáit, amelyekre azonban már az Alföld kritikusa is felfigyelt: „Kovács József verseinek betykeségével tűnik fel. (...) egy novellájával külön említést érdemel, tiszta realizmusa vonzó, kontúrokat érzékeltet, mint valami névtelen sorsoknak emléket állító népi faragás.”¹

Az eredeti családnév helyett a barát és példakép, Ratkó József javasolta a *Magyar* nevet, mivel a Kovács József név már foglalt volt a magyar irodalomban. Kettejük viszonyát – de Magyar világlátását is – jól jellemzi az a levél, amelyet 1983-ban írt az akkor rádiós irodalmi szerkesztőként is dolgozó Ratkónak:

„Kedves Pista!

Gondolom, nem vagy kíváncsi a levelemre, ha verseket olvashatsz. Az utóbbi ugyanis sokkal fontosabb. Lágább (előadhatóbb?) költeményeket nem tudtam küldeni. Talán, ha nagypapa leszek, az unokámnak gyűjteszek majd Weöres-verseket. (Csak ne vágjon seggbe egy rakéta. A kúpot még elviseli az emberfia-jézus.) Mindenesetre, ha megkapod ezt a küldeményt, írd. A postajárásban nem bízom. Sokat megcsalt. Állami kurva az is. (Csak nehogy maszek legyen!) Látod, a szomorú versek úgy születnek, hogy vidám vagyok. Rossz bőrben ugyan (majd tavasszal újat veszek), de vidáman. Üdvözlettel:

Magyar József Nyírbátor, 1983. november 22.²

Írásai számtalan megyei és országos antológiában láttak napvilágot. A '80-as évek közepén pedig a nyíregyházi rádiós irodalmi folyóiratnak, a Hangsúlynak is rendszeres szerzője lett, amely értéktérítő és értékelő mutató műhellyé vált a keleti végeken.

Alapító tagja volt az 1987-ben Tokajban megalakult – és országos feltűnést keltő – Partium Irodalmi Társaságnak, amelynek vezetője, vezéralakja szintén Ratkó József volt.

A rendszerváltás környékén gyors egymásutánban 3 önálló kötete is megjelent:

- Keleti limes (Partium Társaság – Tokaj, 1989.)
- Lehet híd (Tiszta szívvel sorozat – Nyíregyháza, 1990.)
- Memoriále (Saját kiadás – Nyíregyháza, 1993.)

1993-ban pedig a nyíregyházi Vácz Mihály Művelődési Központ kiadta az általa összeállított Ratkó breviáriumot.

A kelet végek gyermeke volt. Azé a vidéké, amely a magyar irodalom legnagyobbjait kitermelte. Az ő nyomdokukban haladt. Föld- és igazságszágú versei a szűkebb pátria kincseit szolgáltatták meg. Népe „lassú Mohács”-ának tanújaként nem hallgathatott: „...megvetem e kitervelt kort” – írta keserűen –, amelyben „az önpusztítás / toroz úri fölényrel e mély táj fölött. Dühítette a tétovázás, a tehetetlenség; „élet-e még ez itt, / hol elméletek közt döglök a tett?” (Forradalomként bukik le).

A lázadó költő a rendszerváltozás után megkeseredetté vált. Az épülés helyett a romlás, a pusztulást tapasztalta: „a kenderben nő szorgosan a kötél” (Fekete homlokkal), „Síromat ásatja velem / ez a vén ásatag jelen.” (Cezúrák).

Egyre kevesebbet és egyre nehezebben írt. „Úgy írom ezt a verset / mintha folyók partja szakadna le...” – magyarázta Éjféli elégia című költeményében.

A kilencvenes évek közepétől alig-alig publikált. Megcsömörlött attól az álságos közegtől, amely nemcsak az irodalmat, de a hétköznapokat is körülvette. „...elhallgatott, világa ezután a könyvtár, a művelődési ház és a kocsmák háromszögébe záródott.”³

És bekövetkezett, amit megjósolt egyik korábbi versében: „Még jöhet idő / amikor a vers egyetlen / hosszú hallgatás lesz” (Még jöhet idő).

Hátrahagyott írásai megérdemelnének egy gyűjte-

ményes kiadást. „A termés nem mondható bőnek, ám ha valaki elolvassa egy-egy versét, egy lázadásban (el)égő, nyughatatlan, szűkebb szülőföldje gondjaival viaskodó alkotót ismer meg.”⁴

Magyar József versei

Aranykor

Íme – az aranykor! Fagyott fos, taknyos köpet a járdán. A szemekben örült, sárga küllök vérrrel pántlikázva pörögnek. S a szutykos hajléktalanok, mint hullók gyűlnek, gyülekeznek a város piacán vagy könyökölnek mereven kocsmapulton.

Részegek: földöntött kukák, vizeletükben gözlenek-büzlenek, csak Isten néz le rájuk, az ember csak legyint – és baktat motyogva tovább. Hová még, Hová hát? Az út nem visz sehová.

Mint magára hagyott bús, férgesedünk, bűdösödünk. Más mozzgat, nem mi magunk. Kívül élünk minden körön és minden csillagon sár vagyunk. És por vagyunk és hamu vagyunk – vihar forgat, elfúj a szél.

Megszégyenít alamizsna, pillantás. A lány kézfogás alázkodásra készlet. Kényszeresek vagyunk, önismétlők, pedig lehetnének fegyver: hájas pocakba, poszába vágó kéz, de csak állunk, állodogalunk...

...áztatgatjuk magunkat, hogy vár... ..hogy vár reánk egy otthon s egy bölcsőbb, szép halál. S még várnak életek életünkben: evések, ivások, ölelések, s emberszabású gyerek nő fel szemünktől-kezünktől babusgatva.

Csak kibírjuk kétezerig! Üdvözölhetjük a művészet szent templomában vagy fuldokolhatunk kútban: fordított toronyban. Csak kibírjuk kétezerig! Talán lesz aranykor, tiszta járda s talán erősebb láb is lesz elindulni.

Jules Supervielle
Nehéz

Vinni ó mily nehéz a földgolyót! Talán minden hát görnyed e nagy súly alatt. A holtak terhe csak aratnyi föld e földön, az élőké a földgömb. Atlasz, ó hős nyomorúság, Atlasz, gyermekleid vagyunk, a számunk milliárdnyi, ő maga járja útját, s mégis mindannyiunk terhété' lett, amit mindenik hát cipel, sőt az alvókat is nyomja ez a teher, s még mély álmukban is fel-feltöltődjének mérséketlen súlya alatt! Seguehezebb a föld háború idején, vérzik az óceán, és vérzik Európa, megtört vállunk fölött jól halljuk a nyugást ur; s a törnyű jajgatást, mely a teret emésíti! De mégis vinni kell, mindig tovább hírt, hogy eljuthasson a mából a holnapig.

Súly's Gyula

Terhünk a Föld

J. Supervielle-nek, hálásan

Súlyosabb egyre, minden egy halottal nehezebb a Föld, Földünk, de vinni kell letenniük nem lehet.

Mert mi hordozzuk, mert miénk, általunk lett, ami és csak addig lesz Föld, amíg meg bírjuk tartani.

Súlyosabb egyre; láb inog, kar beül, váll sajog, mert mi meg egyre ritkulunk hűségű Atlaszok.

Nehézül a Föld: egyre több benne az áldozat, a kín; de ő, ő büntelen, – elhagyni nem szabad!

Tartani kell, bár könnyű s ludarc erőt, neményt legyőz; minden katona az egész seregét feloldás.

De vinni kell, haladni, bár egyedül cípeled; Mert ha belebuksz: belehalsz, veled is nehezebb!

lábjegyzet

¹ Szuromi Lajos: „Át a völgy lakodalmán” (Alföld 1975/7.)

² Magyar József idézett levele a „Hangsúly” irodalmi folyóirat honlapján olvasható

³ Tóth István: Magyar József halálára (Szabolcs-online)

⁴ Tóth István ím.

Hármasikrek

Ézek a versek, ha nem is hasonlítanak pontosan egymásra – ikrek. Hármasikrek 5 Ratkó József így benne van a magyar- és a világirodalom vértörvényében, ami számunkra az életet jelenti.

Magyar József

Ratkó József

Mégiscsak Ők
selyes gyűlénekMégiscsak Ők tartják a földet,
drága halottaink.
Csont török, izom kívül, foszlik
rajtuk a hús, az ing.Szép szemük behorpad, pedig
vannak már anyjain,
mint az égen a csillag, anyyi
szülém, ednyom, fiam.Köröttük hiszkölik, feszül
elsőhalott anyám.
Taposzuk dögéket, gerincét,
járnak a seregek.Ház épül rajuk; tartanak
falat, falut, hazát.
S jödnék ha van, Ők cipelik
még ezer éven át.Mert mindent elbírnak, hiszen
mi vagyunk a teher.
Vagyunk mi olyan gyöngék, árvák –
minket is vinni kell.Halanszó – egyrangú velük
csak az lehet, aki
oly kemény, legalább magát
meg tudja tartani.

Az itt közreadott verseket Magyar József írta le kézzel, az eredeti kéziratok Ratkó Józsefné tulajdonában vannak.

**Lektori jelentés Magyar József
Keleti limes című kötetéről** (töredék)

Ratkó József

Kezdő költő kora óta ismerem verseit, figyelemmel kísérhettem költői fejlődését, keserűsége és reménye ár-apályát, a kiadók packázásait, hiszen réges-régen kötetet érdemelné, s minden bizonnyal túl lenne már a „kezdés” gyötrelmén, ha a sors furcsa fintoraként nem épp aznap hal meg Kardos György, a Magvető igazgatója, amikor – kérésre – magához kérte Magyar József kötetét. Megbízott utódja pedig Kovács József mohácsi cigány költő kötetével (és mentalitásával) tévesztette össze és utasította el...

Kezdő költőnk így immár 35 éves, túl a krisztusi (s József Attila-i) koron, el-elkeseredve és föllázadva teszi a dolgát, ír, egyre jobb, izgalmasabb, egyre fontosabb verseket, elkerülve a „módi”-t, a divatozó áramlatokat; konokul mondja a magáét, verseit lecupaszítva, megtisztítva sallangtól, cifraságtól – csak a szükségesre, a költői lényegre figyelve mindig.

Ez a Keleti limes ekképpen az én szememben válogatott kötet, s noha egy-két versében „gyakorlatlanul” szól, mégis hibátlan, nem az ingyenc esztétika, hanem a költői akarat és eszmélet szerint – eddigi önmagát, költőségének, ember voltának lényét fogalmazza verssé, s mert közösségi eszméletű és indulatú költő, európai méretű gondokat vállal föl.

Nem tudom, miért nem kell ez a költészet [...]

RecitativoNem tiszta, paraszti szobákban,
titkos szobákban országot adnak-vesznek,
ez a tanulsága századnak, történelemnek...Bagzik a bitang, míg vére kering,
mancsa véres, testén véres az ing.A romlás nagyzenekara bömböl,
s a páholyban ringyók, nyakkendős urak:kőrmük vérlakkos, cipőjük merő gyász,
tokájukon zsír reng: cinizmus,
torkukból ámitás gurguláz –

ők a bűn, a rothadás édes kölkei,

a vörös-köpenyt kifordító kameleonok,

a látszólag piros-fehér-zöldek,

miközben az éjben is éjszötétek.

Húgyagyú húscsomók ásitnak a Házban:

esznek-isznak és emésztenek.

Bankár-maffiózók, miniszter-maffiózók,

ágáló képviselők, gengszter elnökök,

államtitkárok siserehada

alatt nyög a mindig butított nép:

a ráfázó, a ráfizető,

a legyintő, a közömbös, a kocsmahős...

Ezeknek kell Petőfi, Ady, az elvezett szabadság?

Torkot-elkapó vasmarok, taposó vaspata – az kell!

Máskor mézesen hízelgő hang – az kell!

Ó, Uram Fia, a sunyítás éjjele-nappala jött el!

Kufárokat, rablókat ki ver ki itt?

Ki, mi növeszt fel szelid kisededet? Senki! Semmi!

Mert romlott már az anya, az anyatej is.

Mert a romlás a küszöbíg ért,

a romlás a torkokig ért,

a romlás ellepte a szíveket-agyagat,

nemcsak a bél rohad már, de a tudat:

az Attila áhitotta arany öntudat.

S csoda-e, ha az ének lepusztul a számról?

Csak Bibliás-átok fakad szíveimből-számból,

s álomban is izzva-izzadva káromkodok:

hogy szakadna közápor az égből,

hogy meteor dúlná szét a földet,

mikor nem a jók, a nagyot-akarók győznek,

de a stricik, a ringyók, az álcás rablók,

a riszáló reklám-hermafroditák,

a seggig kinyalt hivatalnokok,

míg az áldottak gyomra kilukad,

s fetrengnek kínban, sokkosan...

Kinek az ideje ez, Uram?

Kinek az országa ez, Uram?

Ha látsz, láthatod, a látszat-béke harcterein

öngyilkosok, lázas alkoholisták buknak el,

drogosok keringnek képzelegve az ég magasában

és megütik magukat s az anyaföldet,

a drága, a kizsigerelt anyaföldet,

az idegenek kifosztotta anyaföldet...

Nem övök, nem mienk az ország,

nem érdemelsz minket Magyarország,

mert – miként az árva költők –

beledöglünk földedbe, tömegsírodba

össze-vissza szabadtal hazácska,

hullunk korán méhedbe kivénhedt anyácska.

Hiába voltál

Leülsz asztalodhoz – a vershez.

Öregszel. Gondolkozol a semmin –

fölsőlegesen. Mert a minden betelt.

Isten után telt lett az ég, sóval a tenger.

Betelt a bibliás-világ szörnyű itélettel.

Dagad a szív, a máj, dagad a nyelv.

A tüztől kiárad a bányák olma.

Hiába voltál étellel teli

S hiába leszel a föld sója.

Koszorútöredék Ratkó Józsefnek

haldokló ír halotról

előtte papírhomály

reszket sápad és izzad

iszik bár inni utál

lábához lökődik rög

óriás sírdaganat

ökle le hull a pultra

de kisimul a föld alatt

könyvek poharak hűlnek

ágyak tenyerek szobák

nem segít senki rajtunk

itt már nincsenek csodák

sejtek sortüze terít

hullunk egymásra hullák

TE voltál és én még vagyok

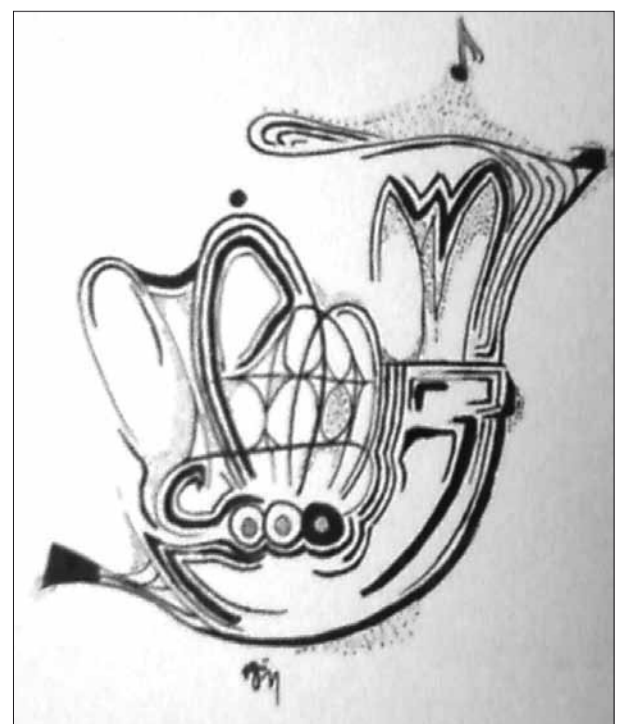
verset kényszerítesz rám

hullámszik tenger temető

lassan ellepi a szám

megyek magamhoz végemhez

megyek mert mennem muszáj



VAJDA JÁNOS GRAFOLÓGUS SZEMMEL

Barna Erika Viktória

Egy érzékeny és esetleg a grafológiában járatlanabb ember számára is rögtön feltűnik Vajda János kézírásának diszharmoniaja. Ha jól ráhangolódunk, láthatjuk, hogy töredeztet, szakadozott az írásszövet, és a szem számára feszültséget keltenek a furcsa vibrációval lüktető betűsorok.

Vajda írásában a hiányokat látjuk: igen korai traumákat (a magzati kor lelki ártalmait is felmerülnek!), amelyek az anyával való kapcsolat ambivalenciájából fakadóan ellentmondásos én-képet alakítottak ki és rögzítettek – sajnos, a halál pillanatáig feloldatlanul.

kozott azzal a nővel, a valódi párjával, aki ki tudta volna emelni őt tiszta szellemével ebből a pokolból. (Bár a kézírás alapján még az is felmerül, hogy találkozik a valódi párjával, akivel mélyes összetartozás köti össze, még őt is eltaszította volna egy idő után, mivel oly erősek voltak a legbelső lényét, énjét borító, fájdalmat konzerváló hegek. Ennek a meggyógyításához az önmagával való mély szembesülésre lett volna szüksége; ezt ma különböző pszichoterápiai módszerekkel lehet kívülről elindítani.)

A vonalai hol ívelten hajladoznak, hol görcsösen rángatózva menetelnek és hirtelen vágással indultosan elrándulnak. Személyiségének törési pontjait a hordozott, szépséges eszményei és az azokat megvalósítani nem tudó gyötrelmek okozta. Fáradhatatlanul küzdött a valósággal való kapcsolatért, és soha nem tudta befogadni az eszményeivel éppen ellentétes valóságot, amelyben saját árnyékával, saját poklaival szembeülhetett volna.

darabban, görcsös torzulásokban, aközben a tér elrendezése magas szintű, a beírt és beíratlan felület ritmikus, a szervezés az apró hullámzásokkal is erőt, jó önkormányt mutat, s vertikálisan mindig nagy kilengéseket, erőt mutat. Ennyi kín hatására az emberek többsége szétesett volna, de Vajda szinte megmártózik ebben, mintegy tudomásul veszi, és fenséggel viszi a keresztjét.

Hogy mi adhatott számára biztos kapaszkodót? A vonalvizsgálat alapján fejlett intuición körvonalazható. Vastag, érzékiesen duzzadó vonalaira éteri finomságú, szinte anyagtalanná váló vonalak válaszolnak, akárha nagybögő és hárfá hangjai felelgetnének egymásnak. Ha fáj is hallani, mégis érzekelte a belső hangját, és képes volt feloldani a fizikai lét mélyre húzó erőit: „Egy gyűrű ez a végtelenség / Kerek a sors, a tér, idő, / Csak fejünkben a képzelt vég, / Az egyetlen nincs meg ő. / Velünk e múlt földi létben / Ez a kerek forog, forog; / Korongján mennyi a „föld”, éppen/csak annyi az „alá” is ott.” (Megnyugvás)

ben is vajjon ki lát? / Oroszlánt, melynek abban teljék kedve, / Hogy a számbört hordja tetszelegve? / S te túród ezt mind, túród, viseled. / Tehet akárki akármit veled, / Veled, kit egykor oly dicsőnek láttam / Világzabadságért vívott csatákban, / Midőn nagy lelked oly lángot vetett, / Hogy bevilágította az eget, Mely már nyugatról végig besötétült, / Az emberek lelkén zsarnok lidérc ült... / És ébredve a nyomás álmából, / A névtelen bősök csatazajától Megszégyenülve, álmélkodva néztek / Köröskörül rád mind a többi népek” (Lenni vagy nem lenni).

Vajda kézírása öreg lélekre mutat, több emberéletet lelt szenvedést hordoz magában, amelynek egy része bölcsességgé vált. Ez a letisztulás a Teremtés alapelveinek keresését, egy-egy villanásnyi felismerését jelenti, de továbbra sem vonatkozik önmaga elfogadására, az önmagával való megbékélésre. Az írás bizonyos fokú egyszerűsége a spirituális élmények átélésére utal: az időtlenséget valós élményként éli át, amit több versében is felidéz: „S minden olyan mozdulatlan... / Múlt, jövőd tán együtt van / Ebben az egy pillanatban?” (Nádas tavon)

De ugyanígy éles fényel bevilágítja: „A teremtésben nincsen irgalom...!” Figyelmeztet arra, hogy az egyéni életfeladat elmulasztása kárhozattal jár: „Nem csalfa, hazug álarc a halál! A lélek él, nyugalmat nem talál! / És visszatér a bős emlékezet / Az üdvre, mely örökre elveszett!” (Elmúlt idő)

Aláírásainak változásait követve látjuk folyamatos elszakadását a fizikai világtól, mondhatni képes volt minden függőségét belátással elfogadott magánnyá transzformálni, amely bár fájdalmas volt, de megkönnyítette a vállalt kereszt cipelését, „az el nem nyert éden fájdalmának” elviselését. Eddig jutott el, merthogy nem volt képes áttörni saját falait és eljutni a másik emberrel való egységig, életfeladatának ezt a részét adóssággént magával vitte...

„Ha majd kiáznak a hamu-özönből / Álmélkodó késő évezredek / Találnak ott – s majd rám ismernek erről – / Egy fölemelt főt s egy üres kezet!...” (Sodoma)

Sírja jeltelenül eltűnt a Kerepesi úti temetőből...

Magyari Barna Ember-fokozat

pár deka aggyal szócérnán függők ránkomban hasal a múlás ügynök

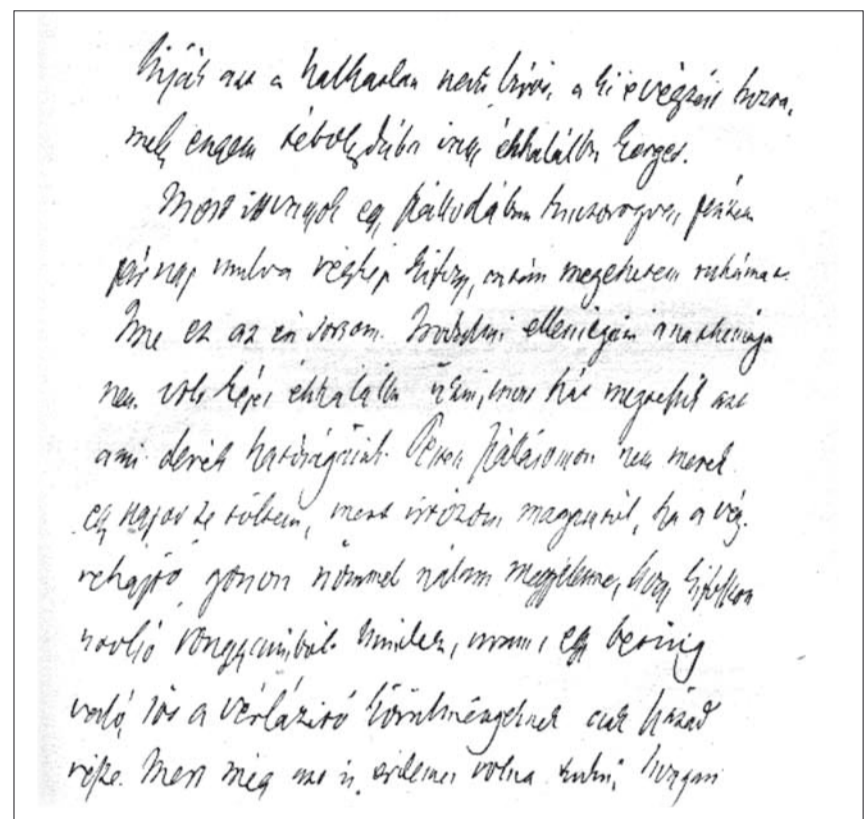
bús-meleg hajnal vakarja arcom muszáj pár dallal magamat adnom

betűfűstjeit ontja a szellem álmod tüzelik rímeim csendben

valami nyúlóg ez a sors búrja mennyi van bűmíg senki sem tudja

szállít sok magányt a lélek komvoly keveset hagyál ebből a korból

s ahol a vigasz bármit botozhat ott kezdődik az ember fokozat

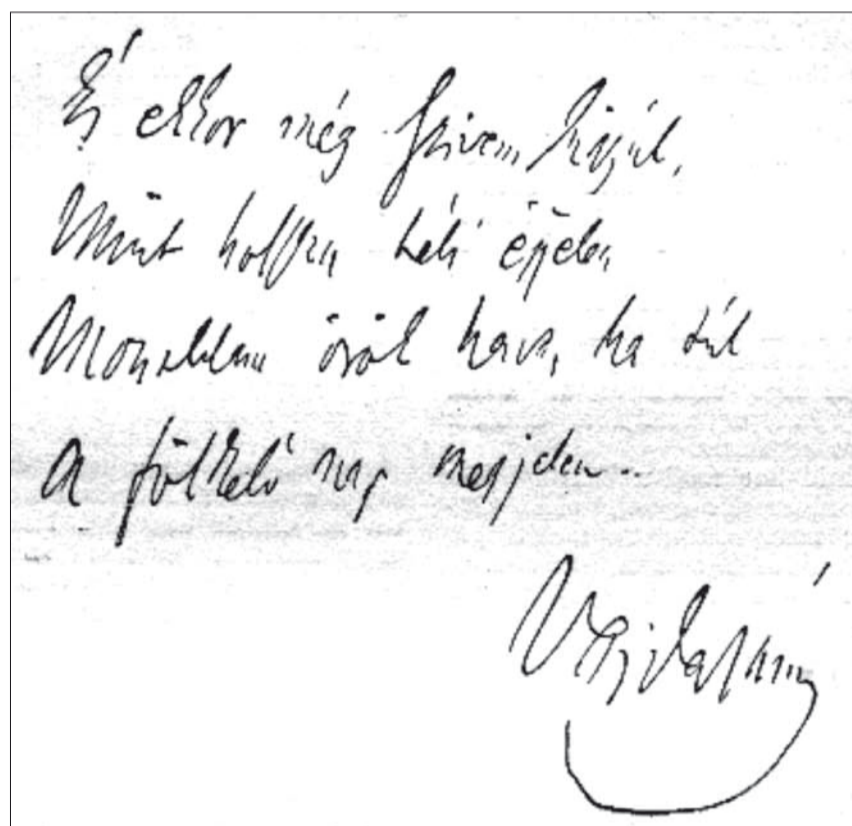


Harcinc év írásmintáját követve beleérezhetünk tragikusan magányos világába, egy olyan ember lelkébe, aki soha nem volt képes feloldódni a másikban, aki soha nem ismerte az intimitást, a bensőséges kapcsolatot. Soha nem ismerte, és nem élte át, ám de annál szenvedélyesebben vágyott rá („úgy ég a vére, mint kátrány a tengeren kigyúlt hajón” (Füredi emlékek), s ez a szüntelen lobogó vágy vezérelte egész életében. Mondhatni, ez volt az életcélja, életfeladata, hogy ezt az élményt átélje, s áttörjön saját vastag védelmi falain, hogy eljusson az önmagán túli világba: a másik emberhez, pontosabban szólva: a másik emberhez. Mert feloldódni igazán csak a párkapcsolatban lehet, ráadásul nem pusztán csak egy bármilyen párkapcsolatban, hanem az igazi párunkkal való kapcsolatban. Bár ennek a pszichológiai elméletét bizonyára nem ismerte Vajda, ámde mint tehetséggel megáldott, rendkívülien érzékeny művész pontosan érezte és belülről „tudta” ezt az alaptörvényt, amelyet ebben a létben nem lehet nem tudomásul venni. Elsősorban azért nem, mert a magány okozta szenvedés folytonosan figyelmeztet, és bár ideig-óráig el lehet nyomni racionális érvekkel, okos magyarázatokkal, keményebben fogalmazva: önszalással, de előbb-utóbb kiütözköznek a hiány jelei.

Ha rátekinünk a több évtizednyi életútjára a kézírás látószögéből, akkor a legelső benyomásunk Vajda János gyötrelmes önmegélése: egyik oldalról önmegvetése, önelutasítása, másik oldalról büszkesége, felsőbbrendűség érzete, s a kettő ellentmondásosságából következő magánya és magára maradottsága.

Mélyes önismerettel választja ki önszimbólumát, az üstökös: „Fenséges Niobéja az égboltnak, lobogó gyász, én neked hódolok... Akárhová mégysz a mérhetetlen égbe, / Te mindenütt egyetlen, idegen!...” (Az üstökös)

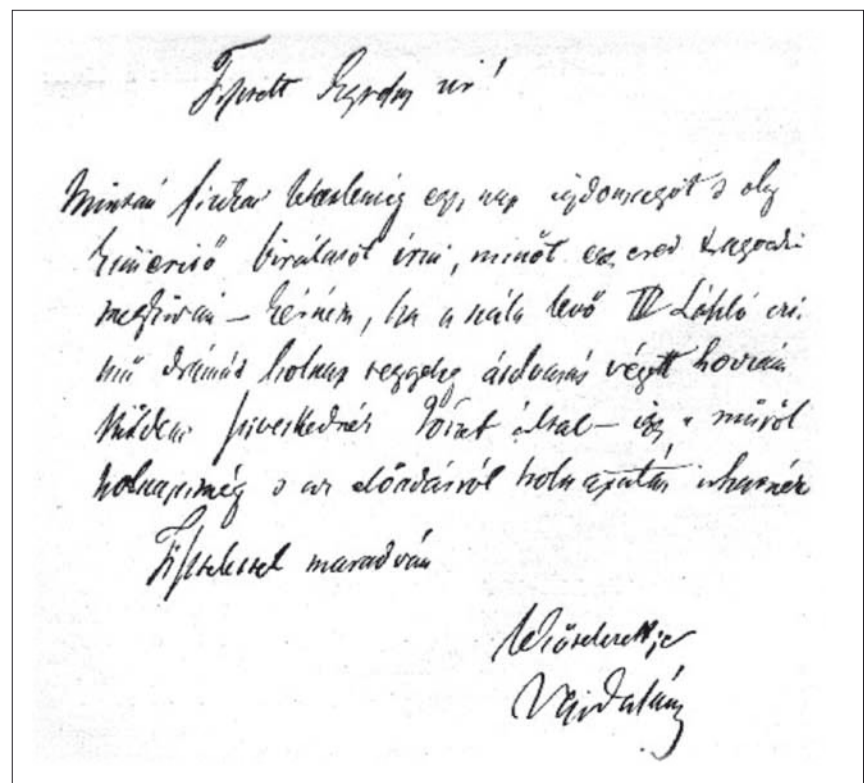
Minden ember szerelme olyan, mint ő maga, tükrözi lényét, ez a Teremtés rendje. Vajda nemcsak mint férfi, hanem mint ember is kapcsolati nehézségekkel küzdött, a töredeztet betűi, a kötöttség nélküli írása és a szabad szemmel is jól látható vonalegyenetlenségei egyértelműen jelzik lelki elszigetelődését, indulatait, következtelenségeit. S mint tudjuk a vonzás törvénye alapján meg is találta azokat az embereket, főleg nőket, akikre kivetíthette saját belső agresszióját, és szerető gyűlölségét. Gina is, Róza is alkalmas személyek voltak arra, hogy Vajda megélje általuk magányát, hogy kivetítse rájuk saját önmegvetését, a másik nem iránti gyűlöletét, és nem talál-



Ami grafológiai szempontból a legmegindítóbb, hogy Vajdának ebben a személyeségi állapotában létszükséglete a szenvedés, a fájdalom, a magas feszültség, nincsenek antennái az öröm, a boldogság vételére, befogadására. Ezt pszichológiai síkon az anyával való korai sérülésekkel, az ösbizalom hiányával is magyarázhatjuk, spirituálisan pedig a vállalt életfeladatával, ami már a születési körülményeket is determinálta.

Mindaz, ami szépet és jót lát, azt a képzeletében, ideáiban éli meg, vagy legfeljebb a természet szépségeiben, de az emberi kapcsolataiban boldogtalanságra ítéltetett. „Az emberek beszélnek fájdalomról, / Rakásra hordva sok bűt, bánatot; / És mondja mindenik a magáérról, / Hogy már a földön az a legnagyobb. / Hallgatva némán ennyi bűt, keservet, / A magamét én el nem mondhatom. / Keresem a magányt, a véghetlent, / Csak ottan önthetem ki bánatom... És mintha megszólamlának az isten, / És hallanék fobászt mélyet, nagyot: „Hozzám hasonlóm a világon nincsen; / Mindig magamban, egyedül vagyok!” (Magány)

Fiatalkori kézírásaiban éppúgy, mint az idős korban roskadt lélekkel vánszorog a toll, de a legmegrázóbb az 1864-ben Bencsik Árpádnak írt levele, amely egy keresztre feszített állapotot mutat. Szinte hallani a segélykiáltást, a lélek haláltusáját, a fizikai fájdalomnál is kínzóbb, lelki gyötrelmeket. Grafológiai szempontból egészen rendkívüli ez a kézírás, mert míg horizontálisan a teljes szétesettségre látható, a betűk több



AZ ILLÉS UTCÁTÓL LAKITELEKIG

BESZÉLGETÉS LEZSÁK SÁNDOR KÖLTŐVEL, A MAGYAR ORSZÁGGYŰLÉS ALELNÖKÉVEL

Spangel Péter

Születésekor már javában „új világ” dúlt hazánkban. A háború után remélt felszabadulásból elnyomás, diktatúra lett. A békés, polgári élet rettegésé változott. Hogyan élték meg ezt az időszakot szülei, milyen körülmények közé született Lezsák Sándor?

Tisztes, emberséges szegénységben nevelődtünk hárman, testvéreimmel. Kispest után Budapest, Józsefváros, Illés utca, gangra néz a kis szoba ablaka. Édesanyám apránként rakta félre a pénzt. 1954-ben költöztünk Erzsébetvárosba, egy másfél szobás, erkélyes lakásba, a Dob utca és a Kürt utca sarkán lévő házba. Édesanyám hét éven át éjszakázott. Édesapám munkahelye Csepelen volt, későn járt haza. Ehhez kötődik életem első kudarca, amit fájdalommal éltem meg. A bátyám feladata volt apámat beengedni, de ő olyan mélyen tudott aludni, hogy ágyúörgésre sem ébredt volna föl. Hasztalan rázogattam. És hiába vittem oda az ajtóhoz a hokedlit, nem tudtam kinyitni az ajtót, hogy beengedjem hazatérő édesapámat. Amikor nem tudok megoldani egy problémát, mindig felvilan előttem ez a kudarcot jelentő fájdalmas kép: nem vagyok képes elfordítani a riglit, édesapám meg várhat a gangon, amíg édesanyám hazatér.

A nagy testvére mellett volt egy kisebb is.

Lajos bátyám hét évvel idősebb nálam, a háború alatt született. Klárka húgom három évvel fiatalabb, ő 1952-ben jött világra. Szüleim a bátyám után kislányt szerettek volna, de helyette én érkeztem. Nem nyugodtak bele, végül teljesült a kívánságuk.

Szülei?

Édesanyámnak nagyon szép neve van: Magyar Ilona. A Bodrog mentén született, Bodroghalmon. Kilencvenkét évesen jó szellemi frissességben él ma is, pedig erősen megviselték az elmúlt évtizedek. Nagyapám csendőrtiszt-helyettes volt. Bodroghalmon meg sok más helyen volt őrsparancsnok. Ezek a települések, ahol felmenőim születtek, éltek, szinte „bepontozták” a Kárpát-medencét. Ott vannak a belső térképeken, közöm van ezekhez a falvakhoz, városokhoz. Egészen másként élem meg a templom, a régi utcák vagy a temető látványát például Mezőörsön, Körmenen, Vajdácskán, Abaújszántón, Tarcalon, Garadnán vagy Szepsin, és sorolhatnám még tovább azokat a helyeket, ahol érintett vagyok, ahol őseim éltek, dolgoztak, szerettek, gyermekeket szültek, boldogok voltak vagy éppen zokogtak. Lehetőség szerint egy alakuló kisközösség első foglalkozását mindig azzal kezdtem, hogy megkérem, mondják el, milyen településekhez van közük oly módon, hogy ott születtek, éltek a nagyszülők, szülők, ott kötöttek házasságot. Nyolc-tíz ember már az érintett falvakkal, városokkal szinte behalózza a teljes Kárpát-medencét. A történelmi haza így élénkül bennünk. Két és fél évtizedig tanítottam, és valamennyi diákkal elkészítettem a családfát. Egészen más volt a gyereket odaszólítani a térképhez. kezében a családfá rajzával, és keresse meg a családjához kötődő városokat, településeket a térképen. Nem egy átlagos iskolai feladat volt ez számára: érdekelt, hogy honnan származik a rokonsága, erősítette őt, hogy köze van településhez, tájhoz, magyar hazánkhoz.

Szép gondolatmenet nemcsak a családdal, de a magyarság összetartozásának erősítésére...

Nagyapám sokfelé szolgált, aztán a '30-as évek közepén ment nyugdíjba. Szabolcsban. Nyírtelek mellett, egy Felsősós-kút nevű kis faluban, a szülei portáján telepedtek le. 1940-ben, a gazdasági válság idején jött fel Pestre a három lányával, egyikük az édesanyám volt. A nagymama Szabolcsban maradt, gazdálkodott. Nagyapa portás lett, a lányok is dolgoztak, egyszerű segédmunkát végeztek. A szüleim Pesterzsébeten ismerkedtek meg, egy villamosmegállóban. Édesapám ekkor továbbszolgált katoná volt. Apai nagyszüleim Erzsébeten éltek, nagyapa vendéglőt bérelt, tekepályákat épített, ebből tartotta el népes családját. A nagymama tizenkét gyermeket hozott a világra, heten éltek meg a felnőttkort, és édesapám volt köztük a legkisebb. A családi legenda szerint apám ötéves korában olyan jól számolt, hogy cirkuszban akarták szerepeltetni, de nagyapa semmi pénzért nem engedte. Azt mondta, az ő fia nem majom, hogy mutogassák a cirkuszban. Jó agya volt édesapámnak. A számtantudományra úgy tett szert, hogy testvérei acélgolyókat hoztak neki ajándékba. Az idő tájt nagyon népszerű volt a golyójáték. Apámnak hatalmas gyűjteménye volt ezekből, és három-négy éves korában már állandóan számolgatta, rakosgatta a kicsi vasgolyókat. Abban csak reménykedem, hogy a Lezsák testvérek nem „einstandokkal”, Pásztor fiúk módjára gyűjtötték a golyókat, hanem becsületes csatákban. Apám nagyon jól tanult, őrzöm színjeles bizonyítványait, elismerő okleveleit. 1929-ben az országos olvasási és helyesírási versenyen első helyezést ért el, a következő évben, a szabatos gyorsírási versenyen országos aranyérmert kapott. Gyöngybetűs írása számomra utolérhetetlen példa marad. A polgári iskola után nem tanulhatott, továbbszolgált katoná lett, így találtak egymásra édesanyámmal. Eleinte egyik helyről a másikra költöztek, míg végül eljutottak az Illés utcába.

Édesapját alig húszévesen veszítette el. Mi történt vele?

Az *Esti Hírlap* annak idején háromrészes riportban írta meg halálának tragikus körülményeit. 1949-ben, születésékor egy orosz katonai dzsip elütötte. István bátyja ölben vitte kórházba. A sérülés következtében egy kis vérrögöcske maradt az agyában, és további életében gyakran voltak fejfájós, migrénes rohamai. Harminckét éve, azon az augusztusi délután elment kártyázni Pesterzsébetre. Ott lett rosszul. Hazajött, kihívták az ügyeletet. Az orvos késlekedett, majd a szuperüveget is csak hosszú várakozás után érkezett meg. A szabály szerint ugyanis mentő orvosi hívás, ügyelet nélkül lakásba nem jöhetett ki. Mire az ügyeleten találtak egy orvost, addigra már késő volt. Nem tudtak apámon segíteni. Ha az utcán lett volna rosszul, akkor a mentő kórházba viszi. Az újságciikk hatására változtattak ezen a rendelkezésen.

Milyen volt a kapcsolata az édesapjával?

Sokat beszélgettünk, mégis keveset. A halála előtt két-három évvel voltak olyan beszélgetéseink, amelyek mély nyomokat hagytak bennem. Nagy szeretettel és tisztelettel gondolok rá. Rendkívül tehetséges ember volt, ám a sors nem ajándékozta meg olyan lehetőség-



gel, amelyben képességeit kamatoztatni tudta volna. Sem a háború előtt, sem utána semmilyen pártba nem lépett be, politikai mozgalomban nem vett részt. A visszahúzódó, csendes embert nyugodt beszéd, higgadt gondolkodás jellemezte, belülről iszonyú feszültséggel. Tehetségét nem tudta kibontakoztatni. Amit meg az akkori lehetőségek – párt, politika, mozgalom – felkínáltak, azoktól irtózott, visolygott. Nagyra törő álmái voltak – de vergődött. Gyúanyag volt benne, ami bármikor belobbannahat. A veszélyes helyzeteket hallatlan nyugalommal kezelte. Még ma is jól emlékszem történeteire, legyen az csatlós munkaszolgálatosok menekítése a háború előtt, szökés a Gulág elől, vagy éppen az Andrássy út 60., ahonnan úgy menekült meg a tetet-lelket roncsoló gépezet karmai közül, hogy a testvérei fondorlattal kihozták. Erős volt a családi összetartás. Édesapámat születésékor, 1949-ben bélistázták. A politikailag „megbíthatatlanok” közé tartozott, ezért csak Csepelen, a vasgyárban jutott segédmunkához. Jó képességeinek köszönhetően évek múlva irodába került, majd később, élete végén műszaki tisztviselő volt az öntődegyár termelési osztályán. A Történelmi Hivatal igazolta, hogy nem lett a rendszer ügynöke. Bennem sosem volt vele szemben gyanú, de mások zaklató történetei miatt meg akartam bizonyosodni a valóságról, és nagyon jó érzéssel vettem tudomásul, hogy nem találtak rá nézve semmilyen terhelő adatot. Ez idő tájt sok tehetséges ember menekült alkoholba vagy sodorta őket öngyilkosságba a politikai zsarolás, mások meg „beálltak” a sorba, áltatták magukat, hogy nem csinálnak rosszat, de végül is „bedarálta” őket a második kommunista vézskorszak gyilkos rendszere.

Édesanyja?

Édesanyám hét éven át éjszakai műszakban dolgozott az Értérem- és Büfé Vállalat Puskin utcai központjában.

Ez idő tájt visszafogott lehetett a család élete.

A szombat délutánok és a vasárnapok voltak szépek – akkor még nem volt szabad szombat –, az egész család együtt volt. Nagytakarítással kezdtük a napot. ez igazi csapatmunka volt, közben anyuka a konyhában főzött. Kirándulni keveset jártunk. Maradandó élményt jelentettek az áramszünetek, ilyenkor apám hajnalig mesélt. Gyertyavilág mellett hallgattuk.

Milyen volt gyermekkor, mit őriz emlékezetében 1956-ról, a reménysugárként felvilanó forradalomról, majd az azt követő, ma is felfoghatatlan, véres megtorlásokról?

A Kürt utca és a Dob utca sarkán, egy második emeleti 57 négyzetméteres, erkélyes lakásban éltünk. 1956-ban hét éves voltam, október 23-án ünnepeltük a születésnapomat. Mái őrzöm magamban azt a képet, amikor 23-án délután az erkélyen álltunk, és néztük, mennyire megváltozott az utca képe, hangulata. Nemcsak a járdán közlekedtek az emberek, hanem az útesten is, a teherautókon pedig magyar zászlókat lengettek. Mentők szirénáztak, szokatlan volt az utcafé. Sötétedéskor a Bródy Sándor utca felől lövések döngése hallatszott, tűzijátékszerű furcsa fények villantak fel. A születésnapomon le kellett mennünk a pincébe, az óvóhelyre. Édesapám nem vett részt a fegyveres harcokban. A lakók bíztak benne, megbecsülték. Sok zsidó család élt a házunkban az ötvenes-hatvanas, tán még a hetvenes években is. A szomszédunkban Friedmannék, aztán Spiegelék, Mirthék, Fischerék, Eitnerék, Hübscher Évák. Szokatlan volt, hogy akkor égett náluk a gyertya, amikor nálunk nem. Soha nem volt semmiféle ellenérzésem. Hálát adok a sorsnak, hogy nem alakult ki bennem előítélet, mert tapasztalom, mennyire veszélyes, mennyire torzítja az ember gondolkodását. Friedmannék rendre

P. Papp Zoltán Amióta

*Süllyedő éjek
ingovány nappalok
befelé élek
fénytelen hamvadok*

*Amióta Anyám...
nem hiszek
senkinek*

*Amióta Anyám...
idegen vagyok
bennem dúlt dalok*

*Amióta Anyám...
tétova léptem
létem is kétem*

*Amióta Anyám...
a temetőt járom
márványos álmon*

*Amióta Anyám...
nem félek semmitől
bánom is ki s mi öl*

*Amióta Anyám...
szeretetlen élek
tétlen gyűjtött vétek*

*Amióta Anyám...
tán keveset adtam
mormolgotom halkán*

*Amióta Anyám...
immáron társtalan
ami még hátra van*

*Süllyedő éjek
ingovány nappalok
befelé élek
fénytelen hamvadok*

KOVÁCS IMRE ESSZÉPÁLYÁZAT

középiskolások részére

A Lakitelek Népfőiskola pályázatot hirdet az anyaország határain kívül és belül élő, **középiszkolai** tanulmányait folytató fiatalok számára Kovács Imre falukutató, író, politikus, a Nemzeti Parasztpárt alapítója és volt főtákkára 100. születésnapja alkalmából. Kovács Imre a magyar népi mozgalom egyik legkiválóbb politikusa volt, aki életének felét emigrációban volt kénytelen eltölteni. 2013. március 9-én, születésének 100. évfordulóján – a Lakitelek Népfőiskola tudományos konferenciát szervez Budapesten, a parlament felsőházi termében.

Az érdeklődők **3-5 oldalas** (minimum 6000, maximum 10 000 karakteres) **elemző esszé** írásával pályázhatnak.

VÁLASZTHATÓ TÉMAKÖRÖK:

- Magyar sorskérdések az 1930-as évek falukutató íróinak munkáiban.
- Parasztegyeség a Parasztpártban. A Nemzeti Parasztpárt megalapítása 1939-ben.
- Demokratikus kísérlet Magyarországon. A Nemzeti Parasztpárt választási eredményei az 1945-ös választásokon.

FORMAI KÖVETELMÉNYEK: Times New Roman betűtípus, 12-es betűméret, 1,5-es sorköz, 2,5 cm margó. A dolgozat végén felhasznált irodalomként legalább 5 nyomtatott szakirodalmat (vagy más forrást) pontosan meg kell jelölni. Minden irodalmat a következő formában kérjük megadni: a szerző teljes neve, a kiadvány pontos címe, a kiadó megnevezése, a kiadás helye, a kiadás dátuma, internetes forrás esetén a pontos URL cím megjelölése.

A pályázatokat elektronikus formában, e-mail csatolt file-ban (doc, odt vagy pdf formátumban) kérjük beküldeni. A pályázathoz külön file-ban kérjük csatolni az esszé írójának nevét, életkorát, címét, e-mail címét, felkészítő tanára nevét (ha van) és iskolájának adatait.

A DOLGOZATOK BEKÜLDÉSI HATÁRIDEJE: 2013. január 30.

A BEKÜLDÉSI CÍM: kovacsimrekonferencia@gmail.com

A pályázattal kapcsolatos minden további kérdésre a fenti e-mail címen lehet választ kapni.

A BÍRÁLÓBIZOTTSÁG TAGJAI: Bíró Zoltán irodalomtörténész, Salamon Konrád főiskolai tanár, Szeredi Pál kutatótörténész

DÍJAZÁS: 1. díj: 50 ezer forint értékű könyvutalvány; 2. díj: 40 ezer forint értékű könyvutalvány, 3. díj: 30 ezer forint értékű könyvutalvány, valamint 10 darab 15 ezer forint értékű különdíj. Az elismert írók szerzői meghívást kapnak az ünnepélyes díjátadással egybekötött, **2013. március 9-én** tartandó konferenciára.

A legjobb pályaműveket a Lakitelek Népfőiskola, illetve a konferencia honlapján közzéteszük.

A SZERVEZŐK ELÉRHETŐSÉGE: Szeredi Pál, +36/30/9344-518; szeredipal@gmail.com

Budapest, 2012. október 22.

Lezsák Sándor
Az Országgyűlés alelnöke
A Lakitelek Népfőiskola vezetője

KOVÁCS IMRE ESSZÉPÁLYÁZAT

egyetemi hallgatók számára

A Lakitelek Népfőiskola pályázatot hirdet az anyaország határain kívül és belül élő, **egyetemi** tanulmányait folytató fiatalok számára Kovács Imre falukutató, író, politikus, a Nemzeti Parasztpárt alapítója és volt főtákkára 100. születésnapja alkalmából. Kovács Imre a magyar népi mozgalom egyik legkiválóbb politikusa volt, aki életének felét emigrációban volt kénytelen eltölteni. 2013. március 9-én, születésének 100. évfordulóján – a Lakitelek Népfőiskola tudományos konferenciát szervez Budapesten, a parlament felsőházi termében.

Az érdeklődők **5-10 oldalas** (minimum 10 000, maximum 20 000 karakteres) **elemző esszé** írásával pályázhatnak.

VÁLASZTHATÓ TÉMAKÖRÖK:

- Egyezségeik és eltérések Kovács Imre és Bibó István demokrácia-felfogásában.
- Kovács Imre kísérlete az egységes parasztpárt megalakítására 1945 és 1947 között.
- Kovács Imre Új Látóhatárban megjelent írásainak elemzése.

FORMAI KÖVETELMÉNYEK: Times New Roman betűtípus, 12-es betűméret, 1,5-es sorköz, 2,5 cm margó. A dolgozat végén felhasznált irodalomként legalább 5 nyomtatott szakirodalmat (vagy más forrást) pontosan meg kell jelölni. A források megjelölése során a hivatkozásokra érvényes Harvard módszer szabályait kell alkalmazni.

A pályázatokat elektronikus formában, e-mail csatolt file-ban (doc, odt vagy pdf formátumban) kérjük beküldeni. A pályázathoz külön file-ban kérjük csatolni az esszé írójának nevét, életkorát, címét, e-mail címét és egyetemének adatait.

A DOLGOZATOK BEKÜLDÉSI HATÁRIDEJE: 2013. január 30.

A BEKÜLDÉSI CÍM: kovacsimrekonferencia@gmail.com

A pályázattal kapcsolatos minden további kérdésre a fenti e-mail címen lehet választ kapni.

A BÍRÁLÓBIZOTTSÁG TAGJAI: Bíró Zoltán irodalomtörténész, Salamon Konrád főiskolai tanár, Szeredi Pál kutatótörténész

DÍJAZÁS: 1. díj: 70 ezer forint értékű könyvutalvány; 2. díj: 60 ezer forint értékű könyvutalvány, 3. díj: 50 ezer forint, valamint 10 darab 20 ezer forint értékű könyvutalvány különdíj.

Az elismert írók szerzői meghívást kapnak az ünnepélyes díjátadással egybekötött, **2013. március 9-én** tartandó konferenciára.

A legjobb pályaműveket a Lakitelek Népfőiskola, illetve a konferencia honlapján közzéteszük.

A SZERVEZŐK ELÉRHETŐSÉGE: Szeredi Pál, +36/30/9344-518; szeredipal@gmail.com

Budapest, 2012. október 22.

Lezsák Sándor
Az Országgyűlés alelnöke
A Lakitelek Népfőiskola vezetője

Sajtónyelvőr

Ez fantasztikus!?

Arany Lajos

Az anyanyelvhasználatban évek, sőt évtizedek óta szívósan élő elcsépelet divatszavak egyike a *fantasztikus* melléknév. Ma eredeti értelmében – 'kitalált, költött, képzeletben született, fantázia szülte' – ritkábban találkozunk a *fantasztikus* szóval, annál gyakrabban használjuk a 'bámulatos, káprázatos, pompás, ragyogó, elsőrangú, kitűnő, kiváló, nagyszerű, remek, rendkívüli' jelentésében. Utóbbi értelemben nyaklól nélkül alkalmazza a társalgási nyelv – és a rá elemetáris erővel ható sajtó. Napjaink médiája többnyire jelentős (nek ítélt) teljesítmények méltatására veszi igénybe. Sőt olykor a valós értéket jócskán eltúlozza, felnagyítja e jelzővel élve. Ne csodálkozzunk! A nagytmondások, a nyelvi túlzások immár szinte „kötelező” nyelvi elemei a médianak. A tömegkommunikáció tehát különösen ludas abban, hogy a *fantasztikus* immár ködszürke divatszóvá kopott. Egy tehetségtudató show-műsorban például röpké fél óra alatt számlálhatatlanul sokszor hangzott el dicséretként. Hol maradnak a szinonimák? – hökkenünk meg, miután celeb műsorvezetők századszor is a *fantasztikus* jelzővel illetik azt, ami bármi okból kivívta elismerésüket. Beletörődne a média, hogy némely feladatait egy magányos hegyi birkapasztor hatszáz szavas szókinccsel is el lehet látni?

Ha sci-firől olvasnánk, hogy „*fantasztikus* film volt”, a minősítést szójátéknak is elfogadhatnánk (értve így: 'fantázia szülte', egyszersmind 'remek' film), ám ha megtörtént esemény ihlette alkotásról írja ezt a sajtó – mint teszi gyakran –, az már félreérthető. „*Fantasztikus* volt a film” – olvassuk egy olyan alkotásról, amely teljes mértékben valóság alapú. Ilyen esetben mondjuk azt, amire gondolunk: *remek, elsőrangú, lenyűgöző* filmet láttunk. „*Fantasztikus* barát, akire mindig számíthat az ember” – olvassuk egy internetes oldalon. Nem Alfról, a szörös kis földönkívülről vagy E. T.-ről lelkendezik itt a dicséző jelző tálalója, hanem egy igencsak valóságos személyről. Azaz *szavartartó, jellemes, eszményi, hűséges* barátról beszél. „*Fantasztikus* édesanya és feleség” – minősítenek egy amerikai színésznőt. Pontosán utalunk arra, mennyire jó ebben a (valóságos) szerepében (is) a művésznő, ha *példás, gondoskodó, figyelmes, gyengéd, szeretetteljes* anyának és nejknek nevezzük. Hiszen itt sem kitalált lényről van szó. Ellenkezőleg: emberről, aki fáradhatatlanul törődik csemetéjével és férjével. „*Fantasztikus* jelenetnek lehettek tanúi a nézők a holland bajnokín” – olvassuk egy online-újságban. Repülő csészéaljat láttak? – kérddheti a szó eredeti értelmét (is) tudó olvasó. Nem. Arra utal a mondat, hogy egy játékos a levegőben úszva ollózta kapura a labdát. A „*fantasztikus* énekhang” kifejezőbb szavakkal is érzékeltethető, lehet például *pazar, briliáns, káprázatos, csodálatos*. „*Fantasztikus* őserdőkbe jutottam el” – idéznek szó szerint egy utazó dokumentum-beszámolójából. Kosztolányi talán *regényesnek, varázsosnak, hökkentőnek, elbűvölőnek, tündökletesnek* mondaná azt a rengeteget...

A nyelvhasználat szürküléséhez vezet a *fantasztikus* szónak az említett melléértelmében való sűrű használata, s e jelentés fokozásával egyre veszít a szó a hatásából. Félreértést is okozhat. Ezért az említett mellékjelentés értelmére utalva vegyük elő a szókinccstárból bátran – az említettekkel együtt – a szintén magyarosabb *szédületes, pompás, káprázatos, csodálatos, bámulatos, lenyűgöző, csodás, rendkívüli, kivételes, ámulatba ejtő, nem mindennapi, kiváló, lebegő, egyedülálló, utánozhatatlan, páratlan, felülmúlhatatlan, szenzációs, fenomenális, kolosszális, szeniális* szavak bármelyikét; a tetszésnyilvánítást, az elismerést a *fantasztikus* melléknévnél mindegyik pontosabban kifejezi. Tessék választani!

A cikk teljes terjedelmében a *Szókimondó c. hajdúszoboszlói kulturális folyóirat* 2012. novemberi számában jelent meg.

STÁDIUM

Társadalmi és Kulturális Hírlap

FŐSZERKESZTŐ:

Pozsgay Imre

Terjeszti a Lapker Zrt.

KIADJA:

Editio Librorum Kft., Százhalombatta

ELŐFIZETÉSI DÍJ:

egész évre 2580 Ft

FELELŐS KIADÓ:

az Editio Librorum Kft. ügyvezetője

A SZERKESZTŐSÉG CÍME:

2440 Százhalombatta, Kodály stny. 26.

Telefon-fax: 06/23-354-447

Honlap: www.stadiumlap.hu

FELELŐS SZERKESZTŐ:

Fazekas István

ISSN 2063-5389

A SZERKESZTŐSÉG TAGJAI:

Arany Lajos (anyanyelvi lektor)
Bertha Zoltán (esszé),
Bordás Mária (tanulmány),
Czifrik Katalin (közéleti hírek),
Deák Mór (szépirodalom),
Szigetvári József (kulturális hírek)



Ára: 300 Ft



FIZESSEN ELŐ A STÁDIUMRA, A SZELLEMI ÖSSZEFOGÁS LAPJÁRA!

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt.
Kereskedelmi Igazgatóság, Hírlap Üzlet
Postacím: 1900 Budapest

Előfizethető az ország bármely postáján, a hírlapot
kézbesítőknél, valamint megrendelhető:
e-mail-en: hirlapelfizetes@posta.hu címen,
és telefonon 06-80/444-444 számon.